

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาว่าด้วยเรื่อง บทบาทหญิงชาวมุสลิมกับการจัดการทรัพยากรประมง บ้านปากบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ด้วยการพรรณนาข้อเท็จจริง โดยอาศัยข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นการรวบรวมจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการสังเกตจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นจริง (empirical studies) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 บริบททั่วไปของหมู่บ้านปากบางตาวา

ตอนที่ 3 บทบาทหญิงชาวมุสลิมกับการจัดการทรัพยากรประมง

3.1 หน้าที่และการแบ่งงานกันทำในกิจกรรมประมงของผู้หญิงและผู้ชาย

3.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประมงของผู้หญิงและผู้ชาย

ตอนที่ 4 ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรประมง

4.1 ปัจจัยภายใน

4.2 ปัจจัยภายนอก

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ทั้งหมด 17 คน สามารถสรุปข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่ประกอบอาชีพประมง อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ต่อเดือนโดยประมาณ และจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครอบครัว ดังปรากฏตามตาราง 1

ตาราง 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย

ชื่อ - สกุล (นามสมมุติ)	อายุ	ระดับการสำเร็จศึกษา	ระยะเวลาที่ ประกอบ อาชีพประมง (ปี)	อาชีพ		รายได้ต่อ เดือน (ประมาณ)	สมาชิกใน ครอบครัว
				หลัก	รอง		
แบรอแม	55	ไม่ได้เรียน	28	ประมง	ค้าขาย	10,500	4
แบรอหิม	50	ไม่ได้เรียน	28	ประมง	ค้าขาย	10,500	4
แบเมาเซ็ง	39	มัธยมศึกษา	9	ประมง	สมาชิก อบต.	25,000	5
แบเจอะอูมา	39	มัธยมศึกษา	10	ประมง	สมาชิก อบต.	18,000	5
แบยูโซะ	58	ประถมศึกษา	30	ประมง	ไม่มี (ปราศผู้ชาวบ้าน)	10,000	5
แบมามะ	54	ประถมศึกษา	34	ประมง	ไม่มี	10,500	4
แบยา	61	ประถมศึกษา	34	ประมง	ไม่มี (ปราศผู้ชาวบ้าน)	9,500	5
แบแหวะมะ	52	มัธยมศึกษา	10	ประมง	ผู้ให้ ญู บ้าน / ผู้นำศาสนา	18,000	5
แบยา	48	ประถมศึกษา	15	ประมง	รับจ้าง	10,800	5
แบเซ็ง	51	ประถมศึกษา	20	ประมง	ค้าขาย	12,000	5
แบอาบูบ	45	ประถมศึกษา	15	ประมง	ค้าขาย	10,500	5
ก๊ะสุจี	42	ประถมศึกษา	20	ประมง	ค้าขาย	10,500	5
ก๊ะมื่อละ	54	ไม่รู้หนังสือ	20	ประมง	ค้าขาย	8,000	3
ก๊ะไลลา	55	ประถมศึกษา	20	ประมง	ค้าขาย	15,000	5
ก๊ะคีตีเมาะ	49	ประถมศึกษา	9	ประมง	ค้าขาย	10,500	4
ก๊ะสาวมวียะ	30	มัธยมศึกษา	5	ประมง	รับจ้างทั่วไป	9,000	5
ก๊ะรอยะ	36	มัธยมศึกษา	7	ประมง	รับจ้าง	8,500	5

จากการศึกษากลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 17 คน มีอายุระหว่าง 30-61 ปี อาชีพหลัก คือ การประมงพื้นบ้าน มีประสบการณ์การทำงานประมงตั้งแต่ 5-34 ปี อาชีพรอง

ประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ 12,164 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-5 คน

นอกจากนี้ในชุมชนเคยได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐให้มีการเลี้ยงปลาในบ่อกึ่งร้าง เนื่องจากชาวบ้านภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งการทำประมงไม่ได้ทำตลอดทั้งปีในช่วงฤดูมรสุมไม่สามารถออกทะเลได้ ทำให้ชาวบ้านหลายคนไม่มีงานทำการส่งเสริมดังกล่าว จะช่วยให้ชาวบ้านไม่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ โครงการเลี้ยงปลาดุกนับเป็นโครงการนำร่อง เป็นการสร้างงานสร้างอาชีพให้คนในหมู่บ้าน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นความสำคัญของหมู่บ้านตนเองซึ่งเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ต้องการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนของตนดีขึ้น เกิดการพัฒนาและสำนึกรักบ้านเกิด มีความสามัคคี มีความเข้มแข็งมากขึ้น แต่ปัจจุบันโครงการเลี้ยงปลาดุก ประสบปัญหาในการเลี้ยง เช่น การเกิดโรค อาหารที่ใช้ในการเลี้ยงมีราคาสูง น้ำเสียไหลลงสู่ทะเลเมื่อมีการปล่อยน้ำทิ้งจากการจับปลาดุกขายในแต่ละครั้ง จึงมีชาวบ้านดำเนินการเพียงไม่กี่ครอบครัวเท่านั้น

ตอนที่ 2 บริบททั่วไปของหมู่บ้านปากบางตาวา

1. ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ชุมชน

จากการศึกษาเอกสารและคำบอกเล่าของชาวบ้านปากบางตาวา ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

ชุมชนปากบางตาวาตั้งถิ่นฐานนานกว่า 150 ปี โดยเริ่มจากชาวรัฐกลันตันล่องเรือมาทำการประมง ที่ปากอ่าวบางตาวาและหยุดพักผ่อนชั่วคราว เพราะเป็นที่ที่มีความปลอดภัย มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สัตว์น้ำ ป่าชายเลน และมีหาดทรายขาว น้ำทะเลใสสะอาด เมื่อระยะเวลาผ่านไปเกิดน้ำท่วมใหญ่ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า น้ำท่วมแดง ชาวประมงรัฐกลันตัน ได้ล่องเรือมาที่ปากอ่าวบางตาวาอีกครั้ง หลังจากนั้นน้ำท่วมได้ลดลงและอพยพครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานที่นี้เมื่อประมาณ พ.ศ. 2465 จนถึงปัจจุบัน คำว่า บางตาวา มาจากชื่อเดิมในภาษายาวีว่า “คอลลอไอร์แลนด์าวา” คำว่า คอลลอไอร์แลนด์ หมายถึง น้ำ และตาวา หมายถึง จืด รวมแล้วมีความหมายว่า “คลองน้ำจืด ” หรือปากคลองน้ำจืด ชาวบ้านใช้น้ำจืดจากคลองเพื่อการอุปโภคและบริโภค โดยน้ำจืดจะไหลจากคลองลงสู่ทะเลไปไกล ประมาณ 300 เมตร

การค้าขายโดยเรือใบขนาดใหญ่จากสงขลามายังไ่อง ขายไห และจอดพักเพื่อเติมน้ำจืด และเสบียงอาหาร แต่ปัจจุบันคลองแคบและตื้นเขิน น้ำไม่จืดเหมือนในอดีต และจะจืดเฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ชุมชนบางตาวา แยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านปากบางตาวา หมู่ที่ 1

และ บ้านบางตาพร หมู่ที่ 2 ในอดีต บ้านปากบางตาพรมีพื้นที่กว้างขวางทอดตัวเป็นชายหาดติดทะเล ที่ตั้งเดิมอยู่บริเวณที่เป็นทะเลในปัจจุบัน ห่างจากชายฝั่งไปประมาณ 3 กิโลเมตร ต่อมาเกิดภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงของกระแสไหลเวียนของน้ำซึ่งเกิดขึ้นภายในอ่าวไทยทำให้ทะเลกัดเซาะชายฝั่ง ชายฝั่งพังทลายบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างต่างๆของกลุ่มบ้านกาบงปาดตา กาบงปะชี กาบงชีอมาและกาบงลือแม่มือล่องกุ จมอยู่ใต้ทะเลทำให้ชาวบ้านต้องอพยพย้ายที่อยู่บางกลุ่มก็ย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น บางกลุ่มก็ตั้งถิ่นฐานเข้าไปในบริเวณป่าชายเลนซึ่งอยู่ถัดจากหมู่บ้านทางใต้ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลน ชาวบ้านหลายคนจำได้ว่าหมู่บ้านปากบางตาพร ถอยร่นมา 3-4 ครั้งแล้ว (ลม้าย มานะการ. 2552 : 1)

จากรายงานการศึกษาประวัตินิเวศน์ชุมชนบางตาพร (2552) สันนิษฐานว่าชุมชนบางตาพรมีพื้นที่กว้างขวางทอดตัวเป็นชายหาดติดทะเล ต่อมาเกิดภัยธรรมชาติ น้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง ทำให้ชายฝั่งพังทลายบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างต่างๆ จมอยู่ใต้ทะเล ส่งผลให้ชาวบ้านต้องอพยพย้ายที่อยู่ บางกลุ่มก็ย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น บางกลุ่มก็ตั้งถิ่นฐานบริเวณป่าชายเลนซึ่งอยู่ถัดจากหมู่บ้านลงไปทางใต้ ชาวบ้านช่วยกันสร้างกำแพงบริเวณชายฝั่งทะเลทอดยาวไปถึงหมู่บ้านบางตาพร หมู่ที่ 2 ประมาณ 800 เมตร แต่ก็ไม่ได้ผลมากนัก เพราะกำแพงเกิดการแตกร้าว ต่อมากรมชลประทานนำหินขนาดใหญ่มาวางกั้นเพื่อลดแรงปะทะของน้ำทะเล ซึ่งไม่ได้ผลเท่าที่ควร จนกระทั่งปัจจุบันได้รับการช่วยเหลือและดำเนินงานจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในการนำวัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย หิน ปูน ทราย ดำเนินการจากโรงงานในจังหวัดปัตตานี จากนั้นนำมาวางเรียงบริเวณชายหาดบ้านปากบางตาพร หมู่ 1 และ บ้านบางตาพร หมู่ 2 สาเหตุที่เรียกว่า “ตึกดาญ์ปูน” เนื่องจากจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้มีการนำแบบมาจากประเทศญี่ปุ่น เพื่อ พ.ศ. 2536 ซึ่งสามารถลดการกัดเซาะของน้ำทะเลได้จนถึงปัจจุบัน

“...คลองบางตาพรสมัยผมเด็กๆ คนแก่บอกว่า กว้างมาก เป็นร้อยเมตร และลึกขนาดหนึ่งลำต้นไม้ไผ่ตง ในช่วงฤดูน้ำมากจะมีเรือใบขนาดใหญ่จากจังหวัดสงขลา นำโอ่งมาขาย แลกเปลี่ยนสินค้า เดิมเสบียงและน้ำจืดเป็นจำนวนมาก เรือจะแล่นเข้ามาจอดในคลองได้สบายๆ แต่ปัจจุบันคลองแคบและตื้นเขิน น้ำก็ไม่จืดเหมือนสมัยก่อน...”

(แบยู โชะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

ในอดีต หมู่บ้านปากบางดาวามีน้ำจืด และทรัพยากรป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านใช้น้ำจืดจากคลองเพื่อการบริโภคและอุปโภคในครัวเรือน นอกจากนี้การเดินทางไปยังที่ว่าการอำเภอหนองจิก มีระยะทางไกลต้องผ่านนาข้าว ป่าชายเลน และป่าหนาแน่น ใช้ระยะเวลานาน ต้องหยุดพักหลายครั้งจึงจะเดินทางถึง จากความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว อำเภอหนองจิกจึงเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ ที่ยังปรากฏหลักฐานเป็นปล่องโรงสีไฟขนาดใหญ่ให้เห็นจนปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นเพียงอนุสรณ์ของความสมบูรณ์ในอดีต

"...สมัยก่อนที่ผมยังเป็นเด็ก ไม่มีน้ำประปาเหมือนในปัจจุบัน ก็จะไปตัก
น้ำคลองมาเทใส่กะละมัง หรือ โอ่ง ไห ไว้ใช้ในบ้าน เพราะน้ำคลองจืด.."

(แบงา, สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2556)

"...ผมเองนี่แหละที่เป็นคนตัดไม้ทำลายป่าชายเลน เมื่อประมาณ 30 กว่าปีที่แล้ว
โดยได้รับคำสั่งจากกรมป่าไม้ ให้เผาป่าชายเลน เพื่อที่จะปลูกป่า ด้วยพันธุ์ไม้
อื่น แต่ก็ไม่เป็นผล กล้าไม้ใหม่ที่ปลูกก็ไม่เติบโต เพราะป่าชายเลนเป็นพื้นที่
ที่พวกเราหาปู ปลา อยู่ และกล้าไม้ส่วนใหญ่ก็พากันตาย เพราะมีลมมรสุม..."

(แบงูโชะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

2. ที่ตั้งและสภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านปากบางดาว

2.1 อาณาเขต

บ้านปากบางดาว หมู่ 1 ตั้งอยู่ในเขตตำบลบางดาว อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานีอยู่ห่างจาก ที่ว่าการอำเภอหนองจิก ประมาณ 1 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมืองปัตตานี ประมาณ 10 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้ ปรากฏตามแผนภาพที่ 2 (องค์การบริหารส่วนตำบลบางดาว, 2556 : 3)

ทิศเหนือ	จรดทะเลอ่าวไทย
ทิศใต้	จรดตำบลตลุง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

ทิศตะวันออก จรดบ้านบางตาوامหมู่ 2

ทิศตะวันตก จรดบ้านสายหม้อ ตำบลบางเขา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

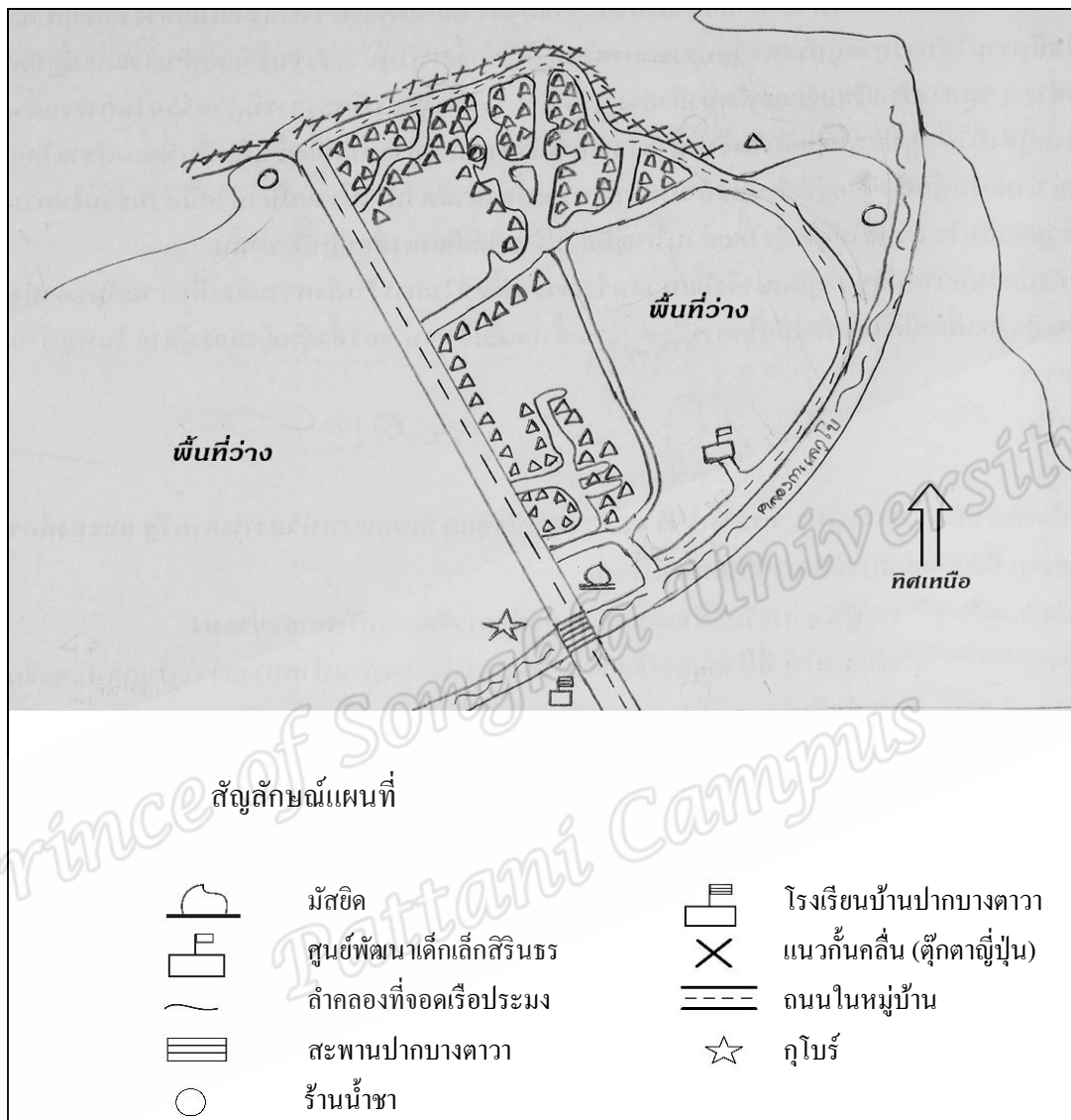
2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล สภาพดินเป็นหาดเลนโคลน เนื่องจากอยู่ในแนวบริเวณปากแม่น้ำปัตตานี ในพื้นที่มีป่าชายเลนทิศเหนือติดทะเลหลวง มี “คลองกาแลกูโบ” หรือ คลองใหม่ ไหลผ่าน แบ่งแนวเขตระหว่างบ้านปากบางตาوام หมู่ 1 และบ้านบางตาوام หมู่ 2 ลำคลองแห่งนี้ปัจจุบันใช้ประโยชน์ในการคมนาคมทางน้ำ และเป็นสถานที่จอดเรือประมงของชาวบ้าน

2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้นและมีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน (ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-กันยายน) และฤดูฝน (ระหว่างเดือนตุลาคม-มกราคม) ฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงส่งผลต่อการประกอบอาชีพประมงของคนในชุมชน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณต่ำสุด 27 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุด 37 องศาเซลเซียส

ภาพ 2 ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้าน

3. ลักษณะของหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือน

บ้านปากบางดาวา มีลักษณะการสร้างบ้านเรือนกระจุกตัวหนาแน่น ดังปรากฏตามภาพ 3 เนื่องจากชาวบ้านไม่มีโฉนดที่ดินเป็นของตนเอง ดังนั้นการสร้างบ้านจึงมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ให้มากที่สุด และมีรูปแบบแตกต่างกัน เช่น บ้านที่สร้างมานานจะมีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกพื้น ฝาบ้านและหลังคาทำด้วยไม้ หรือสังกะสี ส่วนบ้านที่สร้างขึ้นใหม่ ประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา มีการถมดินให้สูงกว่าปกติ และสร้างด้วยอิฐและปูน หลังคามุงด้วยกระเบื้อง มีอุปกรณ์ที่ทันสมัยภายในบ้าน อันแสดงถึงสภาพทางเศรษฐกิจและค่านิยมของหมู่บ้านตามกระแส

บริโภคนิยมในยุคปัจจุบัน บ้านลักษณะทันสมัยจะมีประมาณหนึ่งในสามของบ้านทั้งหมด และจากการสอบถามพบว่า บ้านเรือนที่สร้างในอดีตจะมีการยกพื้นให้สูงขึ้น เนื่องจากบ้านปากบาง ตาวา มีช่วงเวลาที่น้ำทะเลหนุนสูง จะมีอุทกภัยหรือขยะตกค้างบริเวณใต้ถุนบ้าน ประกอบกับการระบายน้ำที่จากครัวเรือน ทำให้พื้นดินแฉะ และสิ่งกลิ่นเหม็น ดังปรากฏในบทสนทนา

“...บ้านที่สร้างสวยๆส่วนใหญ่ เป็นบ้านที่เดินทางไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย แล้วก็ส่งเงินกลับมาสร้างบ้าน ...”

(แบยู โชะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“...ชาวบ้านจะไม่ค่อยมีเวลาในการทำความสะอาดบริเวณรอบบ้าน เพราะว่าไม่มีเวลา ต้องรีบทำงาน...”

(กะรอยะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

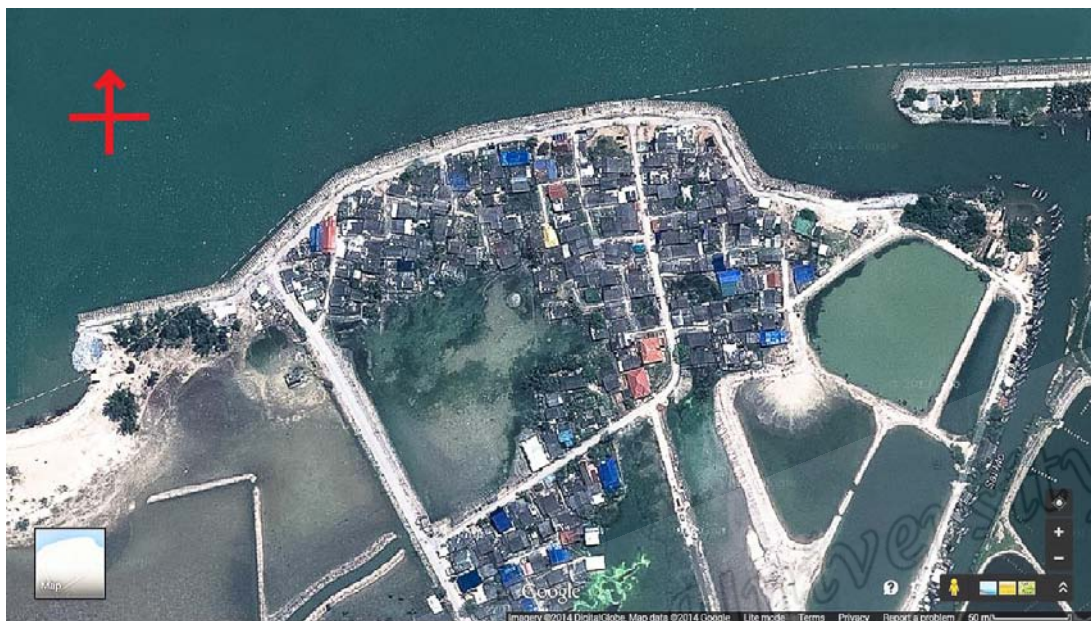
“... กลิ่นที่เหม็นส่วนใหญ่จะเป็นกลิ่นซากสัตว์น้ำ ที่ตีคมาจากอวนของชาวบ้าน บางทีก็กลิ่นตามพื้นที่มีน้ำท่วมขัง...”

(กะไลลา, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2556)

นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมี ร้านค้า และ ร้านน้ำชา ซึ่งเป็นบริเวณที่มีผู้คนมาใช้บริการมากแล้วในหมู่บ้านยังมีสถานที่ราชการต่างๆและเป็นศูนย์รวมของคนในหมู่บ้าน ประกอบด้วย

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร	1	แห่ง
โรงเรียนบ้านปากบางตาวา	1	แห่ง
โรงเรียนดาศึกคารุสสลาม	1	แห่ง
มัสยิดคารุสสลาม	1	แห่ง

ภาพ 3 ลักษณะพื้นที่ในหมู่บ้าน

ที่มา : <https://www.google.com/maps/place> (สืบค้นวันที่ 20 พฤษภาคม 2557)

4. ประชากรและโครงสร้างทางสังคม-วัฒนธรรม

4.1 ประชากรและโครงสร้างสังคม

บ้านปากบางตาวา มีครัวเรือน จำนวน 265 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 1,011 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 536 คน เพศหญิง 475 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาวา, 2556 : 10) หมู่บ้านปากบางตาวาเป็นชุมชนขนาดกลาง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ เพื่อนบ้าน ซึ่งรู้จักกันทุกครอบครัว เมื่อมีกิจกรรมประเพณีหรือพิธีกรรมต่างๆ ในครอบครัวหนึ่ง ชาวบ้านก็จะให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) เมื่อสมาชิกแต่งงานก็จะไปตั้งครอบครัวใหม่ (new family)

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ร้อยละ 99 เป็นมุสลิม ซึ่งชายจะเป็นใหญ่ (patriarchal) ดังนั้นผู้ชายจะมีอำนาจเหนือภรรยา โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องสำคัญและบางครั้งสามีและภรรยามีความเสมอภาคกันในการตัดสินใจกระทำการหนึ่งซึ่งเป็นครอบครัวของคนรุ่นใหม่ ส่วนแบบแผนการสมรสนั้นในหลักการอิสลามนั้นผู้ชายสามารถมีภรรยาได้สี่คน แต่ต้องมาจากความยินยอมของภรรยา และความสามารถในการเลี้ยงดูของผู้ชายด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แต่สำหรับในหมู่บ้านโดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) คือสามีหนึ่งคน

ภรรยาหนึ่งคน ส่วนมากฝ่ายชายจะมาอยู่กับฝ่ายหญิง แต่ก็มีบ้างในครอบครัวที่มีลูกชายคนเดียว หรือลูกชายคนสุดท้ายที่จะแต่งงาน โดยนำลูกสะใภ้มาอยู่ด้วย

ระบบความสัมพันธ์และเครือญาติในหมู่บ้านปากบางตาวา มีการนับญาติตามความสัมพันธ์ทางสายเลือดและตามความสัมพันธ์จากการแต่งงาน แต่จะเน้นความสัมพันธ์ทางสายเลือดมากกว่า ส่วนการนับญาติหรือการสืบทอดจะเป็นการนับญาติทั้งสองฝ่ายคือทั้งฝ่ายบิดาและมารดา นอกจากนี้ยังมีการนับญาติและการสืบทอดญาติห่างๆ ที่รู้ว่ร่วมบรรพบุรุษเดียวกัน หรือบิดามารดาเป็นญาติกัน

4.2 สถานศึกษาในหมู่บ้านปากบางตาวา

สถานศึกษาในหมู่บ้านปากบางตาวา มี 3 แห่ง ประกอบด้วย

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร ปัจจุบันมีบุคลากร 3 คน ประกอบด้วย 1) นางสาวปาริฉะ ตาเยะ ผู้ช่วยครูดูแลเด็ก 2) นางอรุณี เปาะแม ผู้ช่วยครูดูแลเด็ก 3) นางสาวสุพิศรา หะยีคือราแม ผู้ช่วยครูดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งนี้ดูแลเด็กตั้งแต่อายุ 3-5 ปี โดยมีเด็กในความดูแลจำนวน 60 คน เป็นเด็กในหมู่บ้านปากบางตาวา หมู่ที่ 1 จำนวน 60 คน เพื่อเตรียมตัวก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

โรงเรียนบ้านปากบางตาวา เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2507 โดยสร้างอาคารชั่วคราวขนาด 6x16 เมตร หลังคามุงสังกะสี ฝากันไม้กระดานและสีตาข้าวพอง ใช้เงินจำนวน 14,000 บาท สร้างในที่ดินสงวนของกรมป่าไม้ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี โดยมีนายสุนทร จิตหมั่น เป็นครูคนแรกทำหน้าที่เป็นรักษาการในตำแหน่งครูใหญ่ มีเนื้อที่ 9 ไร่ 2 งาน 12 ตารางวา ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ของกรมป่าไม้ ตามมาตรา 13 ทวิ ซึ่งมีหลักฐานประกาศจากกรมป่าไม้ ฉบับที่ 16/2530 ลงวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2530 ว่ามีกำหนด 30 ปี สิ้นสุดการอนุญาตในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2560 ปัจจุบันเปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้นระดับอนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นอนุบาล จำนวน 29 คน นักเรียน ชั้น ป.1-6 จำนวน 224 รวมจำนวนทั้งหมด 273 มีผู้อำนวยการชื่อ นายวิสิทธิ์ วรรณทองศรี มีครูทั้งหมด 16 คน ชาย 5 คน หญิง 11 คน นักเรียนโดยส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวา หมู่ และบ้านปากบางตาวา หมู่ 2 และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง

โรงเรียนตาดีกาदारุสสลาม มีนักเรียน จำนวน 167 คน มีผู้ดูแลคือ นางสาวตูแวน๊ะ ตูแวกะลิเปาะ และนางสาวซารีซะห์ โตะสนิ

จากการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาของชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวา สามารถแบ่งระดับการศึกษา ได้ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาวา, 2556 : 7)

ตาราง 2 ระดับการศึกษาของประชาชนในหมู่บ้านปากบางตาวา

ระดับการศึกษา	เพศชาย(คน)	เพศหญิง(คน)	รวม(คน)
ไม่เคยศึกษา	58	60	118
ป.4	169	114	283
ป. 6	276	236	512
ม. 1 – 3	12	23	35
ม. 4 – 6	9	16	25
ปวช.-ปวส.	2	2	4
ปริญญาตรี	0	1	1
อื่นๆ หรือไม่ระบุ	10	23	33
รวมทั้งหมด	536	475	1,011

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาวา, 2556 : 7

ระดับการศึกษาของชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 512 คน รองลงมา ระดับการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 283 คน และไม่เคยศึกษาจำนวน 118 คน และปัจจุบันมีเยาวชนในหมู่บ้านปากบางตาวา กำลังศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวน 1 คน สำหรับนักเรียนบางคนที่สามารถสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ก็จะเดินทางไปศึกษาต่อโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้าน มีประมาณ 56 คน เช่น โรงเรียนปทุมคงคาอนุสรณ์ อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี โรงเรียนเบญจมราชูทิศ หรือนักเรียนบางคนเลือกเรียนศาสนาในระดับที่สูงขึ้นไป นอกจากนี้ยังมีเยาวชนจำนวนหนึ่งที่ไม่ศึกษาต่อ เนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจนไม่มีเงินในการส่งบุตรหลานเล่าเรียน บางคนจึงช่วยเหลือครอบครัวโดยการเดินทางไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย บางคนเลือกประกอบอาชีพประมงร่วมกับบิดา หรือรับจ้างทั่วไป

4.3 ศาสนาและประเพณี

ชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวา นับถือศาสนาอิสลาม มีมัสยิด 1 แห่ง คือ มัสยิดคารุสลาม ปัจจุบันมีผู้นำในการปฏิบัติศาสนากิจในชุมชน ประกอบด้วย 1) นายเวหะมะ แวนาเว ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม 2) นายอิบราเฮม สอเหาะ ตำแหน่งคอคเต็บ 3) นายอาแว สะนิ ตำแหน่งบิหลัน คือ ชาวบ้านถือเอามัสยิดเป็นสถานที่เพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งประเพณี

พิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนปฏิบัติล้วนแต่แสดงออกถึงวิถีชีวิตการประเพณีปฏิบัติที่สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม เช่น การเกิด การตาย และการปฏิบัติในวันสำคัญทางศาสนา เช่น ประเพณีฮารีรายอปอซอ ประเพณีวันอาซูรอ เทศกาลเมาลิด หรือประเพณีขึ้นเรือใหม่ ซึ่งจะเชิญผู้นำศาสนาทำพิธีละหมาดอาฮัดเพื่อเป็นสิริมงคลกับเรือ และขอพรให้มีความปลอดภัย และจะมีการเลี้ยงอาหารแก่ผู้นำศาสนา และเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติเป็นประจำตั้งแต่หัวรุ่ง คือการละหมาด (ซุบฮิ) เสร็จจากการละหมาดจึงออกทะเลหาปลาประมาณ 05.00 น. ซึ่งได้มีการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆสำหรับออกเรือตั้งแต่ตอนเย็น ช่วงที่ได้ปลามากก็จะกลับเข้าแต่ปกติจะกลับประมาณ 10.00 น.

5. การสาธารณสุขและสาธารณสุขโลก

5.1 การสาธารณสุข

ภายในหมู่บ้านปากบางตาว่า ไม่มีสถานอนามัยประจำหมู่บ้าน เมื่อเจ็บป่วยไม่สบายก็จะเดินทางไปหาหมอที่โรงพยาบาลหนองจิก หรือโรงพยาบาลปัตตานี นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีหมอแผนโบราณที่คนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนมารักษา คือ หมอตำแย (นางมีเนาะ สอเหาะ) และหมอนวดแผนโบราณ ซึ่งมี 2 คนในหมู่บ้าน คือ นายมะแอ ฎูโน และ นางมะแอ สะอิ

5.2 การไฟฟ้าและประปา

ชาวบ้านปากบางตาว่า มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 และมีไฟฟ้าสาธารณะจำนวน 30 หลอด และดั่งที่กล่าวไปแล้วข้างต้นในอดีตชาวบ้านปากบางตาว่าใช้น้ำจืดจากคลองเพื่อการอุปโภคบริโภค แต่เมื่อระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไปทำให้ชาวบ้านต้องขุดบ่อบาดาลและต่อมามีระบบประปาในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีน้ำประปาใช้จนถึงปัจจุบัน

5.3 การคมนาคมและขนส่ง

การคมนาคมในปัจจุบันมีทั้งการคมนาคมทางบกและทางน้ำ ภายในหมู่บ้านมีถนนซอยที่เป็นคอนกรีตถนนมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เชื่อมติดกันทำให้มีความสะดวกในการเดินทาง สำหรับการเดินทางไปยังชุมชนต่างๆในหมู่บ้านมีเส้นทางสายหลักเป็นถนนลาดยางออกจากหมู่บ้านไปยังชุมชนอื่นๆความยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งจะเชื่อมต่อกับถนนใหญ่หน้าที่ว่าการอำเภอหนองจิก เกือบทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะมีรถจักรยานยนต์ฟางข้างเป็นของตัวเองเนื่องจากจะต้องนำสัตว์น้ำที่หามาได้ไปขายในตลาดนัดใกล้หมู่บ้าน

6. เศรษฐกิจ

อาชีพ

ชาวบ้านปากบางดาวาสมัยก่อน ประกอบอาชีพประมง เป็นอาชีพหลัก ลักษณะการทำประมง คือ มีชาวประมงทั้งซีกซ้าย และซีกขวาของอวน (คือ สามีและ ภรรยา หรือ สามีและลูก) แล้วลากอวนขึ้นเรือ สัตว์น้ำที่ได้ คือ กุ้ง ปลากระพง และ “ปูกะแกลง” ที่ดำเป็นจุดในอดีตการขายสัตว์น้ำจะนับเป็นตัว 100 ตัว ราคา 40 บาท ปลาจรมเม็ด ตัวละ 30 สตางค์ แต่ปัจจุบันขายเป็นกิโลกรัม แล้วแต่ช่วงระยะเวลา บางเดือนราคาสูง แต่บางเดือนที่มีการจับได้จำนวนมาก ราคาจะไม่สูงมากนัก สำหรับวิธีการจับแมงดาทะเลที่เป็นลักษณะเฉพาะของหมู่บ้าน คือ การย่ำเท้าตามชายหาด แมงดาจะเกาะเป็นคู่ ตัวผู้จะอยู่ข้างบน ตัวเมียจะอยู่ข้างล่าง ชาวประมงจะเดินตามชายหาด น้ำประมาณ ครึ่งลำแข้ง แมงดาทะเลจะขึ้นมาวางไข่ แล้วชาวประมงจะจับแต่ตัวเมียในอดีตเมื่อประมาณ 40 ปีก่อน ราคาตัวละ 50 สตางค์ นอกจากนี้ยังมีการจับปูดำ โดยใช้แร้วปักลงในคลอง

“...สมัยที่ผมเป็นเด็ก ประมาณ 20 ปีมาแล้ว หมู่บ้านมีป่าชายเลนที่สมบูรณ์มากที่ชอบมากคือ หนองหลน ๆ เป็นหนองต้นตาลุ่ม (ดักแค่ผีเสื้อกลางคืน) ซึ่งตอนนี้ไม่มีแล้ว เรียกว่า อยู่ตามป่าชายเลน ต้นตาลุ่มกินไม่ได้เพราะเป็นยาถ่าย แต่หนองหลนนั้นรสชาติอร่อยมาก เอามากุ้งกิน หนองหลนจะอยู่ที่ต้นตาลุ่มตอนเช้ามีคในเวลาที่มืดมอก ประมาณเดือน 2 เดือน 3 ของทุกปี...”

(จันทิมา, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

ปัจจุบันการประกอบอาชีพประมงของชาวบ้านปากบางดาวา ประสบปัญหาเพราะทะเลไม่มีปลา ประกอบกับเรือประมงที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้สัตว์ทะเลมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ชาวบ้านไม่มีทางเลือกมากนัก วิยหนุ่มสาวที่มีทางเลือกส่วนใหญ่ก็เลือกที่จะไปประกอบอาชีพที่ประเทศมาเลเซีย หรือ ไปประกอบอาชีพรับจ้าง ปะอวน ที่อำเภอเมืองปัตตานี จะเหลือไว้แต่วัยกลางคนที่ยังคงประกอบอาชีพประมง ดังปรากฏในตาราง 3

ตาราง 3 การประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้านปากบางตาวา

อาชีพ	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	รวม (คน)
ไม่มีอาชีพ	61	61	122
นักเรียน	139	91	230
นักศึกษา	0	1	1
ทำสวน	6	0	6
ประมง	176	8	184
ปศุสัตว์	2	0	2
รับจ้างทั่วไป	77	112	189
ค้าขาย	33	108	141
ธุรกิจส่วนตัว	0	1	1
อื่นๆ หรือไม่ระบุ	42	90	132
รวมทั้งหมด	536	475	1,011

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาวา, 2556 : 10

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาวา (2556:70) กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และนิเวศวิทยาของสัตว์น้ำชุมชนปากบางตาวา พบว่า ชาวประมงมีความรู้ เรื่องประเภทชนิด และลักษณะที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำในท้องทะเลที่ทำการประมง ซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ แต่ละชนิด หรือแม้กระทั่งสัตว์น้ำชนิดเดียวกัน หากต่างสายพันธุ์ก็จะมีแหล่งอาหารของสัตว์น้ำไม่เหมือนกัน โดยสามารถจำแนกประเภทของสัตว์น้ำเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปลาผิวน้ำ เช่น ปลาทู ปลากระบอก ปลาจารเม็ด ปลาอินทรี ปลาสิ่กุน ปลาข้างเหลือง ปลาสิ่กุนปลาตาโต ปลาทู-ลั้ง ปลากะตัก ปลาหลังเขียว และกลุ่มปลาหน้าดิน ได้แก่ ปลาเก๋า ปลาสาก เป็นต้น และเพราะชีวิตชาวประมงต้องพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีพ ชาวประมง จึงมีการสั่งสมความรู้และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสัตว์น้ำ ประกอบด้วย ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ดังนี้

7.1 กระแสลมและกระแสน้ำ

ลม้าย มานะการ (2552 : 11) ได้สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับกระแสลมและกระแสน้ำของชาวประมงบ้านปากบางดาวาว่า ชาวประมงส่วนใหญ่จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจังหวะการขึ้น-ลง ของน้ำทะเล กระแสลม และกระแสน้ำตามฤดูกาล เพราะความรู้ความเข้าใจดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับการมี หรือไม่มีของทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการประกอบอาชีพการทำประมง โดยบริเวณตำบลบางดาวาจะมีน้ำขึ้น 2 ครั้ง น้ำลง 2 ครั้ง น้ำขึ้น-น้ำลงเล็กน้อยเกี่ยวข้องกับดวงจันทร์ ในแต่ละเดือนน้ำขึ้น-ลง มากที่สุดประมาณแรมหรือ ขึ้น 14-15 ค่ำและในรอบ 1 ปี น้ำจะขึ้น-ลง มากที่สุดประมาณหลังเดือนรายนอฮ์ดีหรือใกล้วันตรุษจีน ชาวบ้านเรียกว่า “เบาะจีนอ” แปลว่าน้ำท่วมจีน หรือ น้ำท่วมวันตรุษจีนนั่นเอง ช่วงนี้น้ำทะเลจะไหลท่วมบริเวณป่าชายเลนมากกว่าช่วงเดือนอื่นๆ และชาวบ้านจะใช้โอกาสนี้ในการดักอวนปลากระบอก วางแร้วปูดำ พอช่วงน้ำลงชาวบ้านจะออกไปทอดแห วางลอบปูดำ วางโพงพางและยกยอ (ตาโก) เป็นต้น เพราะช่วงน้ำลงพื้นที่ของน้ำน้อยกว่าช่วงน้ำขึ้น ชาวบ้านต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระแสลม ชาวบ้านบอกว่ากระแสน้ำเกิดจากกระแสลม หรือน้ำเกิดตามลม สัตว์น้ำเกิดตามน้ำ เช่น ลมพัดจากทิศตะวันออก ไปทิศตะวันตก (อานิงตาการอ) ประมาณเดือนพฤศจิกายน-มกราคม กระแสน้ำจะไหล เมื่อน้ำไหล จะมีกุ้ง ปลาและสัตว์น้ำซึ่งเคลื่อนย้ายมาตามกระแสน้ำ หลังจากช่วงนี้ไปแล้วการจับสัตว์น้ำของชาวบ้านก็จะเริ่มลดน้อยถอยลง หลายคนก็ต้องเตรียมโยกย้ายไปทำประมง หรือหางานทำที่อื่น ลมที่บางดาวาจะไม่เหมือนกับลมที่อื่น เนื่องจากภูมิประเทศและสภาพพื้นที่ๆ แตกต่างกันทำให้ทิศทางและความแรงของลมเปลี่ยนไป ชาวบ้านสามารถรวบรวมชื่อลม และบอกทิศทางของลมได้ จำนวน 8 ชื่อ ดังนี้

1. ชื่อลม “อานิงลาโอะ” มาจากทิศเหนือ เริ่มประมาณพฤษภาคม สมัยก่อนชาวบ้านใช้เรือใบอาศัยลมนี้พาเรือกลับถึงบ้าน เป็นช่วงที่ชาวประมงจะสามารถออกทะเลหาปลาจับกับกุ้งได้ แต่พอมาถึงประมาณเดือนพฤศจิกายนลมจะแรงเป็นพายุ
2. ชื่อลม “อานิงบาระลาโอะ” มาจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เกิดขึ้นไม่แน่นอน เกิดก่อนลมอานิงสลาตันจะมาแรงมากชาวบ้านกลัว ถ้าลมนี้มาชาวประมงจะต้องรีบกลับ ลมนี้ทำให้เกิดกระแสน้ำหมุนแรงทำให้อวนม้วนเป็นเชือกเรือต้องพุงด้วยปีกไม้ไผ่สองข้างเรือไม่ให้โคลงเคลง พอลมสงบชาวบ้านจับปลากระเบน ปลาจระเมียด ปลากระดาดได้ เป็นต้น
3. ชื่อลม “อานิงบาระตือบัต” มาจากทิศตะวันตก เกิดต่อเนื่องกันมา ไม่แรงมาก เพราะพัดจากบนบกชาวบ้านจะดักปูมาได้มาก เพราะปูจะเข้ามาอยู่ใกล้ชายฝั่ง

4. ชื่อลม “อานิงบาระมุดอ” มาจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ ลมแรงพัดหลังคาปลิว ชาวบ้านกลัว ถ้ามีฟ้าแลบจะมีกึ่งเคยขึ้นเริ่มประมาณเดือนมิถุนายน
5. ชื่อลม “อานิงดาระ” มาจากทิศใต้ พัดจากบนบก ชาวบ้านใช้ออกทะเลโดยใช้เรือใบตอนหัวรุ่ง
6. ชื่อลม “อานิงสลาตัน” มาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ จะพัดมาประมาณหัวรุ่ง ชาวบ้านใช้ออกทะเลกับเรือใบ เริ่มประมาณธันวาคม ถ้าลมสลาตันแรง ลมดีการอ จะแรงตามไปด้วยสัตว์น้ำจะไม่มี
7. ชื่อลม “อานิงตังการอ” มาจากทิศตะวันออก เริ่มประมาณตุลาคม แต่แรงช่วงมกราคมซึ่งจะเริ่มเปลี่ยนฤดูกาลไปสู่มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีลมมาจากประเทศจีน เวียดนาม ชาวบ้านใช้อวนเอ็น อวนล้อมจับปลาทุ ปลาจาระเม็ด
8. ชื่อลม “อานิงตีมอ” มาจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มประมาณพฤศจิกายนลมพัดแรงชาวบ้านกลัวเพราะคลื่นแรง ชาวบ้านใช้ตัวชี้วัดความแรงของลม โดยดูยอดมะพร้าวจะสามารถรู้ได้ว่าถ้ามีลมพัดมาลักษณะไหนจะมีอันตรายจะต้องรีบกลับก่อนที่พายุจะมาซึ่งชาวประมงสามารถประเมินได้ดีพอสมควรแต่ช่วงหลังนี้กระแสลมมีความผันแปรไม่แน่นอนเหมือนเมื่อก่อน การดูทิศทางลมจึงค่อนข้างยากลำบาก

7.2 การสังเกตฝูงปลา

นอกจากองค์ความรู้ของกระแสลมแล้ว ชาวบ้านปากบางดาวา ยังมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปลา ดังนี้

7.2.1 การกระโดดของปลา

ชาวบ้านปากบางดาวาสามารถสังเกตหาฝูงปลาได้จากการกระโดดของปลา หากพบว่าปลากระโดดสูงๆอยู่หลายตัว แสดงว่าข้างใต้มีปลาอยู่เพียงไม่กี่ตัว หรืออาจมีเท่าจำนวนที่มองเห็น ทั้งนี้เนื่องจากการที่ปลากระโดดสูงแสดงว่าตกใจกับอะไรบางอย่างจึงกระโดดขึ้นมาทั้งฝูง วิธีนี้เป็นการสังเกตหาปลาหลังเขียว ปลามง ปลาอินทรี ในขณะที่หากบริเวณใดมีปลากระโดดต่ำๆอยู่เพียงแค่ 2-3 ตัว แสดงว่าหน้าดินบริเวณนั้น มีปลาฝูงใหญ่อยู่ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการกระโดดอยู่เพียง 2-3 ตัวนั้น เนื่องจากเป็นกลุ่มปลาที่กำลังเล่นกัน และที่เห็นการกระโดดนั้นอาจจะไม่ใช่ตัวเดิมที่เห็นอยู่ จะมีการสลับกันเหมือนกับสัตว์น้ำทั่วไป ส่วนใหญ่แล้วก็จะเป็ปลาผิวน้ำ เช่น ปลาสิ่กุน ปลาข้างเหลือง ปลาสิ่กุนตาโต ปลาอินทรี ปลาหลังเขียว เป็นต้น

7.2.2 การสะท้อนแสงจากการพลิกตัวของปลา สังเกตจากแสงวิบวับที่เกิดจากการพลิกตัวของปลา ได้ในระยะไกลๆซึ่งใช้ในการหาฝูงปลากระบอก

7.2.3 การฟังเสียงปลา นอกจากการหาฝูงปลาด้วยสายตาแล้ว ยังมีการหาด้วยการฟังเสียงของปลา โดยการจุ่มศีรษะลงไปในน้ำ ซึ่งจะทำให้ได้ยินเสียงปลาหน้าดินบางชนิด เช่น ปลาลามะ ปลาแมว เป็นต้น จะเป็นประโยชน์ต่อการวางอวนกึ่ง เนื่องจากปลาเหล่านี้จะอยู่ร่วมกับฝูงกึ่ง หากวางอวนกึ่งในบริเวณที่มีเสียงปลาเหล่านี้ร้องก็มักจะจับกึ่งได้มาก

7.3 สภาพน้ำทะเล

องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพน้ำทะเล มีความสำคัญมาก เนื่องจากสภาพของน้ำทะเลในแต่ละพื้นที่ แต่ละช่วงเวลามีความแตกต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์กับชนิดและปริมาณสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ และส่งผลต่อการเลือกใช้เครื่องมือประมงให้เกิดความเหมาะสม โดยแบ่งสภาพน้ำทะเลในแต่ละลักษณะต่างๆ ดังตาราง 4

ตาราง 4 องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพน้ำทะเล

สภาพน้ำทะเล	องค์ความรู้
น้ำทะเลใส	หากน้ำทะเลใส กุ้งปลาจะสามารถมองเห็นอวนได้ง่ายจึงจับสัตว์น้ำได้น้อย แต่น้ำทะเลที่ใสส่งผลดีต่อไขหมึก เพราะทำให้หมึกมองเห็นเหยื่อในไข จึงเข้าไปติดกับดัก อีกทั้งยังส่งผลดีต่อการทำอวนลอยปลาหลังเขียว เนื่องจากทำให้มองเห็นฝูงปลาได้ง่าย
การขึ้นลงของกระแสน้ำ	การขึ้นลงของกระแสน้ำมีความสัมพันธ์กับปริมาณและแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เช่น ปลาบางชนิดจะมีมากคือ ช่วงเวลาที่น้ำแห้งเต็มที่แล้ว และกำลังจะกลับขึ้นมาใหม่ โดยช่วงเวลาน้ำขึ้น-น้ำลงจะไม่ตรงกันในแต่ละวัน ชาวประมงบางตาва จึงจำเป็นต้องจดจำให้ได้ว่า แต่ละวันน้ำขึ้นลงเวลาใด
น้ำขุ่น	ช่วงที่น้ำทะเลขุ่นจะมีปลากระบอกมาก สาเหตุของน้ำขุ่นเกิดจากกระแสน้ำเชี่ยวจากใต้ทะเลจึงทำให้เกิดการหมุนจากข้างใต้ขึ้นข้างบนทำให้เกิดน้ำขุ่น น้ำมีแร่ธาตุสมบูรณ์ แพลงค์ตอนซุกซุม
น้ำนิ่งและเย็น	น้ำทะเลที่นิ่งและเย็นเฉียบจะไม่มีปลา ดังนั้นหากต้องการวางอวนปลา หรือตกเบ็ดต้องทำในบริเวณที่น้ำค่อนข้างขุ่น วิธีการที่จะรู้ว่าเป็นบริเวณที่มีน้ำเย็นหรืออุ่นนั้น ทำได้โดยการใช้มือสัมผัสน้ำทะเล ในขณะที่เราอยู่บนเรือ

ที่มา : ตัดแปลงจาก ลม้าย มานะการ (2550:14)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ด้านกระแสมลม กระแสน้ำ และการสังเกตชนิดของปลา ที่กล่าวมาข้างต้น บ้านปากบางตาวายังมีองค์ความรู้ด้านอื่นๆ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ช่างต่อเรือ

ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นช่างต่อเรือกอและในหมู่บ้านปากบางตาวา มี 2 คน คือนายอูมา แม่เราะ และ นายแวอุเซ็ง เจอะอาคร์ นายอูมา แม่เราะ เล่าให้ฟังว่า เขาโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านปากบางตาวา ที่ประกอบอาชีพประมง จะมีความรู้ ความสามารถในการต่อเรือและซ่อมแซมเรืออยู่แล้ว จึงไม่ต้องเสียเงินในการซ่อมเรือ แต่สำหรับเขาแล้วการต่อเรือกอและเขายึดเป็นอาชีพมาแล้วเกือบ 20 ปี โดยพ่อเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เรือกอและมีลักษณะสำคัญ คือ แคมทั้งสองข้างต่อขึ้นไปสูงเพื่อให้เหมาะกับการสู้คลื่นลมในทะเลลึก ตรงหัวเรือและท้ายเรือใช้ไม้แผ่นใหญ่หนาวางตั้งขึ้นไปเป็นปีกสูง เป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้ คูเด่น สวยงาม โดยด้านที่เป็นหัวและท้ายของแผ่นไม้ เรียวแหลมประสานต่อขึ้นไปจากหัวเรือและท้ายเรือเป็นแนวโค้งงอนขึ้นไปจรดปลายแหลมเมื่อประกอบเข้ากับสีกที่ทาตลอดลำเรืออันตัดกับสีกของแผ่นไม้หัวเรือและท้ายเรือ ทำให้เรือกอและมีความสวยงาม ในสมัยก่อนเรือกอและเป็นเรือหาปลาที่ใช้ออกทะเลลึก กางใบเรือแทนฝีพาย นำออกทะเลในเวลาเช้าและเข้าฝั่งในตอนบ่าย แต่บ่อยครั้งที่อาจออกทะเลลึกไปเป็นวันๆ กล่าวกันว่าเรือกอและที่เล่นด้วยใบจัดว่าเป็นสุดยอดแห่งความงามที่คนในรุ่นปัจจุบันไม่มีโอกาสได้เห็นมา 40 กว่าปีแล้ว ซึ่งชาวประมงในหมู่บ้านปากบางตาวา หรือชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานีมีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวเรือว่า ในการต่อเรือกอและนั้น ช่างจะต้องหาฤกษ์ดีในการวางไม้ชิ้นแรกอีกด้วย

2. หมอตำแย

หมอตำนแยประจำหมู่บ้านปากบางตาวา คือ นางมีเนาะ สอหาะ (สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2557) ปัจจุบัน อายุ 62 ปี มีลูก 2 คน ทั้งผู้หญิงและผู้ชายประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก เธอเล่าให้ฟังว่า บรรพบุรุษสืบทอดการเป็นหมอตำนแยต่อกันมา โดยเธอได้รับความรู้และทักษะการเป็นหมอตำนแย จากแม่ โดยการเป็นผู้ช่วย และเคยสังเกตวิธีการ ขั้นตอน ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดูแลผู้หญิง เช่น การแต่งครรภ์ การทำคลอด การอยู่ไฟ การลงเปลทารก และการเข้าสู่นัดเด็กหญิง

เธอเริ่มเป็นหมอดำเฆอย่างเต็มตัว เมื่ออายุ 40 ปี สัมผัสประสบการณ์การเป็นหมอดำเฆมากกว่า 22 ปี โดยได้รับการเลือกจากแม่ และเครือญาติ ให้ทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดการเป็นหมอดำเฆ จนถึงปัจจุบัน การทำพิธีกรรมต่างๆ นอกจากความรู้ และทักษะที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากแม่แล้ว เธอได้รับการอบรมจากสาธุคณะสุข เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วย ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้หญิงในหมู่บ้านบ้านได้

เธอเล่าให้ฟังว่า ในการดูแลรักษา หรือ การทำคลอดนับจำนวนไม่ถ้วน เพราะทำคลอดตั้งแต่รุ่นแม่ รุ่นลูก และรุ่นหลาน นอกจากคนในหมู่บ้านปากบางตาแล้ว ก็ยังมีชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาใช้บริการ โดยปกติหากมีอาการรุนแรงจะแนะนำให้ไปหาหมอที่โรงพยาบาลหนองจิก แต่หากเป็นอาการทั่วไปที่สามารถรักษาได้ก็จะรักษาให้ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การแต่งครรภ์ 2) การทำคลอด 3) การอยู่ไฟและหลังการอยู่ไฟ 4) การลงเปลทารก 5) การเข้าสู่ันต์เด็กหญิง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การแต่งครรภ์

การแต่งครรภ์ คือ ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์แต่มีรูปร่างครรภ์แตกต่างจากครรภ์ทั่วไป เช่น ครรภ์เอียงไปข้างใดข้างหนึ่งมากเกินไป จำทำการนวดครรภ์เบาๆ เพื่อให้ครรภ์มีรูปร่างที่เป็นปกติ สำหรับค่าใช้จ่าย ไม่มีการกำหนดแน่นอน ขึ้นอยู่กับผู้ใช้บริการแต่จะมีค่า "ยกครู"

2) การทำคลอด

ก่อนถึงกำหนดคลอด จะมีการนัดหมายกับหมอดำเฆ เพื่อเดินทางไปทำคลอดที่บ้าน โดยเจ้าของบ้านจะเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่หมอดำเฆแนะนำไว้ให้พร้อม สำหรับค่าใช้จ่ายในการทำคลอด ขึ้นอยู่กับผู้ใช้บริการ โดยส่วนใหญ่ ประมาณ 300 บาท

3) การอยู่ไฟและหลังการอยู่ไฟ

เมื่อคลอดเสร็จ ผู้หญิงต้องอยู่ไฟที่บ้าน โดยเจ้าของบ้านจะจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ตามที่หมอดำเฆแนะนำ เช่น แคร่ กะละมังเหล็กเก่า ถ่านหรือไม้ เป็นต้น การอยู่ไฟในสมัยก่อนจะอยู่นานประมาณ 40 วัน แต่ปัจจุบัน ลดระยะเวลาเหลือประมาณ 20 วัน เนื่องจากผู้หญิงจะต้องทำงาน เมื่อผู้หญิงอยู่ไฟครบตามระยะเวลาแล้ว ก็จะมีพิธีหลังการอยู่ไฟ โดยเตรียมอุปกรณ์ให้กับหมอดำเฆ เช่น แป้ง น้ำมันพืช ไก่ที่มีชีวิต จำนวน 1 ตัว (ตัวผู้หรือตัวเมียก็ได้) ทำหน้าที่เจียวบริเวณใต้แคร่อยู่ไฟ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีก็จะมอบสิ่งของเหล่านี้แก่หมอดำเฆ

4) การลงเปลทารก

หลังจากคลอดบุตรแล้ว ก็จะมีพิธีลงเปลสำหรับทารก เจ้าของบ้านจะเตรียมอุปกรณ์ต่าง เช่น กกล้วย ตะปะ (ข้าวต้มใบกะพ้อ) ด้ายสีขาว (ทาสีด้วยขมิ้นเพื่อให้เป็นสีเหลือง) อ้อย และ แมว 1 ตัว (จะเป็นแมวตัวผู้หรือแมวตัวเมียก็ได้) โดยให้อุปกรณ์ต่างๆ แขนงไว้ที่เชือกผูกเปล และให้แมวอยู่ในเปล ทำการไกวเปลไปเรื่อยๆจนกว่าแมวจะกระโดดลงพื้นพร้อมมีเสียงร้อง แสดงว่า สิ่งชั่วร้ายต่างๆ ได้ออกไปพร้อมกับแมวแล้ว หลังจากนั้นก็นำทารกนอนในเปลได้

5) การเข้าสู่ันต์เด็กหญิง

หลังคลอดเด็กผู้หญิง ซึ่งมีอายุ 20 วัน หรือ 40 วัน พ่อแม่ก็จะเชิญหมอดำเฒ่าทำพิธีการเข้าสู่ันต์ โดยมีการเตรียมอุปกรณ์ เช่น ค่าครู ผ้าสีขาว เข็มเย็บผ้า จำนวน 1 เล่ม ทำพิธีสะกดอวัยวะเพศเด็กผู้หญิง ให้เห็นเลือดเล็กน้อยก็ถือว่าการเข้าสู่ันต์เสร็จเรียบร้อยแล้ว

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ผ่านการทำคลอดกับหมอดำเฒ่า เล่าถึงเหตุผลที่เลือกทำคลอดกับหมอดำเฒ่า ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“ ...ก็เลือกทำคลอดกับหมอดำเฒ่าเพราะว่าแม่ยายของก๊ะ (แม่ของสามี) ก็คลอดกับหมอดำเฒ่าคนนี้เหมือนกัน ทำให้รู้สึกไม่มีความกังวล และรู้สึกสบายใจ ลูกของก๊ะทั้ง 2 คนก็คลอดกับหมอดำเฒ่าคนนี้ ก๊ะก็มีความกังวลอยู่เหมือนกันว่า หากต่อไปไม่มีหมอดำเฒ่าคนนี้แล้ว จะมีใครมาสืบทอดทำต่อหรือไม่ ... ”

(ก๊ะยะ, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

“... ก๊ะทำคลอดให้กับคนในหมู่บ้านมาเยอะ จนนับไม่ถ้วนแล้ว แต่ตอนนี้ยังไม่สามารถรู้ได้ว่า ใครจะเป็นผู้สืบทอดรับหน้าที่ต่อเพราะยังไม่เห็นใคร แต่ก็มีความเชื่อว่า หากถึงเวลานั้นก็จะสามารถเลือกได้โดยอัตโนมัติ เช่นเดียวกับก๊ะซึ่งเป็นผู้ถูกเลือก อาจจะไม่ใช้รุ่นลูก แต่อาจจะเป็นรุ่นหลานก็เป็นที่... ”

(ก๊ะมีเนาะ, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

“... ก๊ะเลือกทำคลอดกับหมอตำแยเพราะสบายใจมากกว่า ไม่กล้าไปที่โรงพยาบาล กลัวเจอหมอผู้ชาย ก๊ะไม่กล้าให้หมอผู้ชายทำคลอด ก็เลยเลือกคลอดกับหมอตำแย .. ”

(ก๊ะไลลา, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2556)

8. ด้านสังคม

การสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม

ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางตาหลวง สามารถขอรับบริการด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น บัตรสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อย บัตรประกันสังคม โดยติดต่อที่สถานีอนามัยตำบลบางตาหลวง หรือ โรงพยาบาลหนองจิก ขณะนี้องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาหลวง ได้ดำเนินการเบิกจ่ายเงินสวัสดิการเบี้ยยังชีพให้แก่คนชราและคนพิการ จำนวน 10 คนๆ ละ 300 บาทต่อเดือน

9. ด้านการเมืองการปกครอง

โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางตาหลวง ประกอบด้วย

1. สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย ประธานสภา รองประธานสภา สมาชิกและเลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ ตามที่ระเบียบกฎหมายกำหนดและควบคุมตรวจสอบการบริหารงานของนายองค์การบริหารส่วนตำบล

2. นายองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ซึ่งประกอบ 2 ส่วน คือ 1) สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย ประธานสภา เลขานุการ รองประธานสภา และสมาชิกสภา 2) คณะผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งประกอบด้วย นายกฯ เลขานุการ รองนายกฯ จำนวน 2 คน และปลัดฯ ดังปรากฏตามภาพ 4

10. วิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ชาวบ้านปากบางดาวามีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีการดำเนินชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกันและกันตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบชนบท ชุมชนใช้ป่าชายเลนสำหรับประกอบอาชีพ โดยเฉพาะในช่วงฤดูมรสุมที่ชาวบ้านออกทะเลไม่ได้ สมาชิกในหมู่บ้านจะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และดำเนินวิถีชีวิตแบบสังคมชนบท ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมสังคมมุสลิม

กิจกรรมที่ชาวบ้านทำเป็นประจำตั้งแต่ตื่นนอนคือก่อนการละหมาด (ซุบฮิ) เวลา ประมาณ 05.00 น. เสร็จจากการละหมาดจึงออกทะเล ช่วงที่ได้ปลามาก็จะกลับเข้าฝั่งเร็วขึ้นปกติจะกลับประมาณ 10.00 น. หลังจากนั้นผู้ชายที่ไม่ได้ไปตลาดกับภรรยาจะพักผ่อนโดยพบปะเพื่อนบ้านที่ร้านน้ำชา และเดินทางไปละหมาดที่มีสยิดพร้อมกัน ช่วงเวลา ประมาณ 12.00-13.00 น. และช่วงบ่าย ประมาณ 15.00-18.00 น. สำหรับผู้ชายที่ไปส่งภรรยาเพื่อนำปลาไปขายในตลาด และรอรับภรรยาคลับบ้าน ช่วงเวลาดังกล่าวผู้ชายจะละหมาดที่มีสยิดซึ่งไม่ไกลจากตลาดมากนัก หลังจากขายปลาในตลาดเสร็จ ผู้หญิงจะทำปลาตากแห้งที่บ้านในกรณีที่ปลาสดขายไม่หมด จากนั้นจึงดูแลความเรียบร้อยของบ้าน เมื่อมีเวลาว่างจะช่วยสามีซ่อมแซมเครื่องมือที่ชำรุด หรือ เก็บเศษขยะที่ติดมากับอวน เพื่อเตรียมอวนสำหรับออกทะเลในวันถัดไป แล้วจึงละหมาดร่วมกันที่บ้าน ช่วงเวลาประมาณ 18.00-19.00 น. และก่อนนอน เวลาประมาณ 20.00 น. ซึ่งทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด

11. ขนบธรรมเนียมประเพณี

ชาวบ้านปากบางดาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น พิธีกรรมหรือกิจกรรมต่างๆจึงเกี่ยวข้องกับหลักการอิสลาม เช่น ประเพณีการเกิด พิธีโกนผมไฟ การตั้งชื่อ พิธีอากีกะห์ ประเพณีเข้าสู่ันต์ (มาโชะยาวิ) ประเพณีแต่งงาน หรือ ประเพณีมาแกปูโละ (กินเหนียว) ประเพณีฮารีรายอปอซอ (วันออกปอซอ) ประเพณีรายอปอซอ อานัมหรือปอซอแน (รายอหก) ประเพณีวันอาซุรอ เทศกาลเมาลิด (วันประสูติท่านนบี) ประเพณีการคอดัมอัลกุรอาน (การฉลองอ่านอัลกุรอานจบเล่ม) ประเพณีขึ้นเรือใหม่ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการตาย ซึ่งแต่ละประเพณี มีรายละเอียด ดังนี้

11.1 ประเพณีเข้าสู่สู่นัด

การเข้าสู่สู่นัดเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของมุสลิม พิธีเข้าสู่สู่นัด หมายถึง การขลิบปลายอวัยวะเพศของเด็กมุสลิมทั้งชายและหญิงเมื่อย่างเข้าสู่วัยอันควร คือ อายุระหว่าง 8-12 ปี การขลิบปลายอวัยวะจะมีพิธีกรรมช่วงเช้า ประมาณ 08.00 - 10.00 น. จะรวมกันทำที่บ้านใดบ้านหนึ่ง หากมีหลายคน โดยเจ้าของบ้านจะร่วมกันทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มีมาร่วมงาน

11.2 ประเพณีแต่งงาน

การแต่งงานของชาวบ้านปากบางตาวา โดยทั่วไปจะจัดงานในหมู่บ้าน โดยการเชิญชวนคนในหมู่บ้านมาร่วมงาน และช่วยเหลือกันในงาน การแต่งงานของชาวบ้านปากบางตาวา ถือปฏิบัติตามหลักอิสลามอย่างเคร่งครัด คือ ผู้ชายสามารถแต่งงานกับผู้หญิงได้ 4 คน แต่มีข้อแม้คือ จะต้องได้รับการยินยอมจากภรรยาคนแรก และจะต้องเลี้ยงดูได้ ทั้ง 4 คน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้หญิงหม้าย หญิงอนาถา และมีข้อบังคับต่างๆ เช่น สามีออกจากบ้านเกิน 3 วัน โดยไม่ได้รับการยินยอมจากภรรยา หากภรรยาฟ้องร้องต่อคณะกรรมการอิสลามก็ต้องมีการพิจารณา และสามีต้องให้เงินค่าเลี้ยงดู หรือถ้าสามีออกจากบ้าน 6 เดือน โดยไม่ได้รับการยินยอมจากภรรยา ถือว่าหมดสภาพการเป็นสามีภรรยา การทำพิธีแต่งงานต้องมีการลงชื่อ โต๊ะอิหม่าม เจ้าบ่าว เจ้าสาว บิดาฝ่ายหญิง และพยานในหนังสือสำคัญ เพื่อเป็นหลักฐานเป็นอันเสร็จพิธี โดยสมบูรณ์ การแต่งงานตามประเพณี นิยมในหมู่บ้านฝ่ายหญิงจะเชิญญาติมิตรฝ่ายตนร่วมพิธี เรียกว่า “มาแกปูโละ” (กินเหนียว) ส่วนฝ่ายชายจะเชิญญาติมิตรฝ่ายตน เรียกว่า “บางนา” คือเชิญมารู้จักเจ้าสาวและมีการรับประทานอาหาร ร่วมกัน ตามหลักอิสลามการแต่งงานต้องประกอบด้วยหลัก 5 ประการต่อไปนี้

1. ต้องเป็นมุสลิม
2. คู่สมรสต้องเป็นชายและหญิง
3. ต้องมีผู้ปกครอง (วาเลีย) ของฝ่ายหญิง
4. มีคำเสนอและคำสนอง
5. มีพยานอย่างน้อย 2 คน

โดยมีข้อบังคับว่า หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งการแต่งงานก็จะไม่สมบูรณ์ สิ่งที่ถือว่าการแต่งงานสมบูรณ์ ก็คือ การที่เจ้าบ่าวกล่าวคำรับเจ้าสาวเป็นภรรยาต่อหน้า โต๊ะอิหม่ามและพยานในอิสลามไม่อนุญาตให้หญิงชายอยู่ด้วยกันที่เรียกว่า “ซินาร์” หรือแม้แต่การพาไปไหนมาไหน

ด้วยกันก่อนที่จะ“นิเคาะห์” (แต่งงาน) ถ้าใครฝ่าฝืนจะถือว่าเป็นบาปที่ใหญ่ (สมาคมนักเรียนเก่า
อาหรับ, 2545 : 60)

11.3 ประเพณีมาแกปูโล๊ะ (กินเหนียว)

การกินเหนียว หรือมาแกปูโล๊ะ ไม่ใช่การกินเหนียวโดยตรงแต่เชิญไปกินข้าว
สันนิฐานว่าในอดีตใช้ข้าวเหนียวจริง ต่อมาสภาพแวดล้อมต่างๆ เปลี่ยนแปลงจึงเปลี่ยนเป็น
ข้าวเจ้าธรรมดา ประเพณีมาแกปูโล๊ะสมัยก่อนนั้น หมายถึงการเลี้ยงในพิธีแต่งงาน และพิธีเข้าสู่
ตำแหน่ง แต่ปัจจุบันมาแกปูโล๊ะ มีความหมายกว้างหมายถึงการกินเลี้ยงในงานมงคลต่างๆ ด้วย
เช่น งานเลี้ยงส่งบุตรไปศึกษาต่อ การสำเร็จการศึกษาของบุตรหลาน โดยจะมีการจัดงาน
ในหมู่บ้าน และเจ้าของงานจะบอกกล่าวแก่คนในหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านก็จะเดินทางไป
ช่วยเตรียมงานก่อนวันงาน เช่น ช่วยหั่นเนื้อ ชูมมะพร้าว ทำขนม ซึ่งแสดงถึงความรัก ความสามัคคี
และการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อกันของคนในชุมชน

11.4 ประเพณีการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน

ชาวมุสลิมจะต้องถือศีลอดในเดือนรอมฎอน เป็นเวลา 1 เดือน โดยผู้หญิงเริ่ม
ตั้งแต่หลังมีประจำเดือนครั้งแรก หรือหลังจากอายุครบ 9 ปี การถือศีลอดจะไม่ดื่มหรือรับประทาน
อาหารทุกชนิด จะให้เริ่มทานอาหารได้ตั้งแต่ตะวันตกดิน จนกว่าจะเห็นแสงแรกของพระอาทิตย์ใน
วันถัดมา การถือศีลอดมีวัตถุประสงค์เพื่อให้รู้ถึงความหิว คนจนคนรวย จะมีความรู้สึกหิว
เหมือนกันจะได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวา หากถึงช่วงการถือศีลอด
ส่วนใหญ่จะงดการทำกิจกรรมต่างๆ สำหรับการออกเรือจะออกเรือหลังจากถือศีลอดเสร็จในแต่ละ
วัน ช่วงเวลาประมาณ 18.00 น. ก็จะออกไปวางอวน ซึ่งจะออกทะเลเป็นระยะทางที่ไม่ไกลนัก และ
จะกลับก่อนหัวรุ่ง เพื่อให้กลับมาถึงบ้านก่อนการถือศีลอดในวันถัดไป

11.5 ประเพณีวันฮารีรายอปอซอ

เป็นวันสุดท้ายของการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ชาวบ้านเตรียมอาหารเพื่อ
รับประทานในวันฮารีรายอปอซอ อาหารที่ชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวานิยมทำรับประทาน คือ
ต้ม หรือที่ภาษามลายูเรียกว่า "ตูปะ" ทำมาจาก ข้าวเหนียว หุงกับกะทิ และทำพิธีกรรมเชือดวัว แพะ
เรียกว่า “การทำกุรบาน” ซึ่งเนื้อสัตว์เหล่านี้จะนำมาทำอาหารเลี้ยงหรือแจกจ่ายให้ชาวบ้าน

11.6 ประเพณีการเกิด

จากการสำรวจพบว่ายังมีบางส่วนของผู้หญิงที่เริ่มตั้งครรภ์จะไปฝากครรภ์ที่โต๊ะบี
แด หรือหมอต้าแย โดยการนำหมากพลู ยาเส้น และเงินจำนวนหนึ่งเป็นเครื่องบูชาแก่หมอ

เมื่อครรภ์แก่ครบ 7 เดือนจึงทำพิธี จะทำพิธีอุบาส์ครรภ์ สำหรับการให้กำเนิดทารกตามประเพณีของชาวมุสลิม เมื่อมารดาคลอดบุตรเรียบร้อยแล้วก็จะให้สามีหรือผู้รู้ทางศาสนาจะอาชานขอพรจากอัลลอฮ. ที่หูทั้งสองข้างของเด็กเรียกว่า “อาชาน” และ “กอมัต” ที่หูขวาของเด็กเป็นภาษาอาหรับ ซึ่งปัจจุบันยังมีพิธีโกนผมไฟ การตั้งชื่อและพิธีอากีกะห์ จะทำในระหว่าง 7 วัน หลังคลอดหรือมากกว่านั้น

11.8 พิธีโกนผมไฟ

บิดาจะจัดพิธีเชิญโต๊ะอิหม่ามและเพื่อนบ้านไปร่วมพิธี มารดาก็จะอาบน้ำให้บุตร ห่มผ้าวางบนเบาะนำเมล็ดอินทผลัมใส่จานเล็กๆ และใส่ถ้วยสำหรับเก็บผม มีดโกนและกรรไกรใส่ถาด เมื่อเตรียมอุปกรณ์เรียบร้อยแล้ว บิดาก็จะนำบุตรและถาดสิ่งของไปวางให้โต๊ะอิหม่าม เพื่อให้ทำพิธีโกนผม โดยเริ่มที่โต๊ะอิหม่ามจะนำเมล็ดลูกอินทผลัมใส่ปากเคี้ยวนิดหน่อยแล้วป้อนให้เด็กได้ลิ้มรส ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า “พิธีเปิดปาก” หลังจากที่เด็กได้เปิดปากก็จะตั้งชื่อและเริ่มโกนผมไฟ เมื่อโกนเสร็จแล้วทุกคนยืนขึ้นสวดสรรเสริญนบี จบแล้วโต๊ะอิหม่ามอ่านดูอา(สวดขอพร) แล้วเลี้ยงอาหารเป็นอันเสร็จพิธีโกนผมไฟ

11.9 การตั้งชื่อ

การตั้งชื่อบุตรของชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวา กระทำเช่นเดียวกับมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ โดยจะตั้งชื่อตามชื่อของอัลลอฮ. หรืออาจตั้งชื่อนามของบรรดาท่านนบีมุฮัมมัด (ซอลส) หรือลูกๆ ซึ่งส่วนมากจะเป็นชื่อภาษาอาหรับ

11.10 พิธีอากีกะห์

เป็นพิธีเลี้ยงรับขวัญบุตร ถ้าเป็นชายให้เชือดแพะหรือแกะ 2 ตัว ถ้าเป็นเด็กหญิงจะเชือดแพะหรือแกะ 1 ตัว แพะหรือแกะที่นำมาเชือดนั้นต้องอุดมบูรณ์และสมบูรณ์ เนื้อที่เชือดให้ทำบุญหรือให้ทานห้ามขาย ถ้าเป็นต่างศาสนิกจัดให้รับประทานต่างหากเป็นพิเศษ

11.11 ประเพณีการตาย

ประเพณีการทำศพของชาวบ้านปากบางตาวา ปฏิบัติตามหลักอิสลาม เมื่อมีการตายเกิดขึ้น มีการอาบน้ำศพตามประเพณี การอาบน้ำศพนั้นถ้าเป็นชายก็ให้ผู้ชายอาบน้ำ หากเป็นหญิงก็ให้ผู้หญิงอาบน้ำศพ อาบแล้วก็เอาสาลี่อุดรูทวารทั้ง 5 แล้วห่อด้วยผ้าขาว และตั้งศพบนแคร่ไม้ไผ่มีคนหาม โดยไม้ส่วหีบศพ ศพจะเก็บไว้ได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง ฝังศพเร็วเท่าไรยิ่งดี เมื่อจัดการเสร็จแล้วก็แห่ไปกุโบร์ อิหม่ามจะทำพิธี ณ กุโบร์ ซึ่งจะขุดหลุมฝังศพไว้ประมาณ 3 เมตร ลงขุดเจาะออกไปให้เป็นช่องพอวางศพได้ การวางศพให้วางศีรษะไปทางทิศเหนือ ส่วนเท้าไปทางทิศใต้

ให้ศพนอนตะแคงไปทางทิศตะวันตก (ทางเมืองเมกกะห์) แล้วกลบดินกลบหลุมเป็นอันเสร็จพิธี และมีการทำบุญ 7 วันหรือ 40 วันเมื่อโอกาส

11.13 ประเพณีขึ้นเรือใหม่

สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้าน หากมีเรือใหม่ ก็จะทำพิธีกรรมขึ้นเรือใหม่ โดยเจ้าของเรือจะเชิญผู้นำศาสนาทำพิธีละหมาดอาซัดเพื่อเป็นสิริมงคลกับเรือ และขอพรให้มีความปลอดภัย จะมีการเลี้ยงอาหารแก่ผู้นำศาสนาและเพื่อนบ้านใกล้เคียง

11.14 ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

สำหรับประเพณีขึ้นบ้านใหม่พิธีกรรมจะคล้ายกับการขึ้นเรือใหม่แต่พิธีขึ้นบ้านใหม่จะมีการเลี้ยงอาหารและเชิญเพื่อนบ้านมากกว่าและละหมาดอาซัดก็จะเชิญผู้นำศาสนาและผู้รู้ศาสนาในหมู่บ้านมากกว่า

11.15 ประเพณีวันอาซุรอ

การทำอาซุรอ หรือ การกวนอาซุรอ ของชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวา จะมีการรวมกลุ่มกันนำอาหารจำพวก ข้าวจ้าว มะพร้าว กล้วย ขนุน มากวนรวมกันเป็นอาหารที่เรียกว่า "อาซุรอ" แล้วนำมาแจกจ่ายกินทั้งหมู่บ้าน

11.16 เทศกาลเมาลิด (วันประสูติท่านนบี)

เทศกาลเมาลิด คือ วันประสูติของท่านนบีมุฮัมมัด (ซอล.) ประเพณีนี้สมัยท่านนบีมุฮัมมัดไม่ได้ทำ แต่เมื่อเวลาผ่านไปมุสลิมมีความรักท่านและต้องการรำลึกถึงท่านจึงจัดประเพณีนี้ขึ้น ประเพณีนี้มีการทำบุญเลี้ยงอาหารที่มัสยิดและที่บ้าน กิจกรรมสำคัญคือการอ่านประวัติของท่านนบีและกล่าวสรรเสริญเกียรติคุณของท่าน พร้อมกับอ่านคุอา ขอพรจากอัลลอฮ์ ซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวา ยังคงปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 3 บทบาทหญิงชายมุสลิมกับการจัดการทรัพยากรประมง

จากการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ และสังเกตกลุ่มเป้าหมายของการศึกษารั้งนี้ สามารถสรุปผลการศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ 1) หน้าที่และการแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในกิจกรรมประมง 2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประมงของผู้หญิงและผู้ชาย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 หน้าที่และการแบ่งงานกันทำในกิจกรรมประมงของผู้หญิงและผู้ชาย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ที่ประกอบอาชีพประมงทั้งผู้หญิงและผู้ชาย สามารถสรุปลักษณะของหน้าที่และการแบ่งงานในกิจกรรมประมงของครอบครัว โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ก่อนออกเรือ (before the boat leaving) 2) ช่วงออกเรือ (during the boat leaving) 3) หลังออกเรือ (after the boat leaving) ผู้หญิงและผู้ชายมีหน้าที่ในแต่ละกิจกรรมแตกต่างกัน ดังปรากฏในตาราง 5

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตาราง 5 การแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในกิจกรรมประมง

กิจกรรม	อดีต		ปัจจุบัน		เหตุผล
	ผู้หญิง	ผู้ชาย	ผู้หญิง	ผู้ชาย	
ก่อนออกเรือ (Before the boat leaving)					
ซื้อเรือ/ซื้อเครื่องยนต์		●	●		ผู้ชายจะเป็นผู้ใช้งาน
ซื้อน้ำมัน	○	○	○	○	ในหมู่บ้านมีร้านขายของชำและขายน้ำมัน เนื่องจากการสร้างบ้านเรือนใกล้ชิดกันระยะทางไม่ห่างกัน ทำให้ทั้งผู้หญิงและผู้ชายจึงเป็นผู้ซื้อน้ำมันไม่แตกต่างกัน
ซื้ออวน	○	○	○	○	มีความสามารถทั้งผู้หญิงและผู้ชาย
เตรียมอาหารเพื่อออกเรือ	●		●		บทบาทหลักจะเป็นของผู้หญิงและลูกสาว
มาดอวน	○	●	○	●	บทบาทหลักเป็นของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะใช้เวลาว่างหลังกลับจากตลาด
ซ่อมอวน	○	●	○	●	บทบาทหลักจะเป็นของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะใช้เวลาว่างหลังกลับจากตลาด
ทำพิธีกรรมเกี่ยวกับเรือ		●	●		ตามหลักการอิสลามผู้ชายจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

- หมายเหตุ
- หมายถึง บทบาทหลักของผู้หญิงและผู้ชาย
 - หมายถึง การมีบทบาทร่วมกันของผู้หญิงและผู้ชาย

ตาราง 5 การแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในกิจกรรมประมง (ต่อ)

กิจกรรม	อดีต		ปัจจุบัน		เหตุผล
	ผู้หญิง	ผู้ชาย	ผู้หญิง	ผู้ชาย	
ช่วงออกเรือ (During the boat leaving)					
วางอวน กู้วน		●	○	●	ผู้ชายจะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกเครื่องมือประมงทุกชนิด และผู้หญิงจะเป็นผู้ช่วยในการใช้เครื่องมือ
ถือหางเรือ		●		●	บทบาทหลักจึงเป็นของผู้ชาย เนื่องจากเครื่องยนต์มีน้ำหนักมากเกินแรงผู้หญิง ผู้หญิงจะช่วยเมื่อต้องใช้ไม้พายเท่านั้น
หลังจากออกเรือ (After the boat leaving)					
ปลดสัตว์น้ำจากอวน	○	○	○	○	ผู้หญิงและผู้ชายช่วยกันเพราะต้องรีบนำไปขายให้เร็วแก่ในชุมชน และให้ทันเวลาขายในตลาด
แปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาตากแห้ง)	●		●		ผู้หญิงจะทำหน้าที่แปรรูปสัตว์น้ำที่เหลือจากการขายในตลาด
ขาย	●		●		หญิงมีบทบาทหลักในการนำไปส่งให้เร็วแก่ในหมู่บ้าน หรือนำไปขายในตลาด
จัดการเงิน	●	○	●	○	การใช้จ่ายเงินก้อนใหญ่จะเป็นการตัดสินใจร่วมกัน แต่จะให้อำนาจผู้หญิงเป็นคนดูแลมากกว่า

จากตาราง 5 จะเห็นได้ว่า หน้าที่และการแบ่งงานกันทำของผู้หญิงและผู้ชายมุสลิมแต่ละช่วงเวลาของกิจกรรมประมั้นนั้น บางกิจกรรมผู้หญิงหรือผู้ชาย เป็นผู้รับผิดชอบหลักแต่บางกิจกรรมทั้งผู้หญิงและผู้ชายร่วมกันทำ ดังเหตุผลต่อไปนี้

1. **ก่อนออกเรือ** บทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้านปากบางควา ในอดีตเมื่อประมาณ 20 ปีก่อน และปัจจุบันมีความแตกต่างกัน ผู้หญิงที่เป็นแม่หรือลูกสาวที่เติบโตพอสมควรจะทำหน้าที่เตรียมอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัว และซื้อน้ำมันเตรียมไว้สำหรับวันรุ่งขึ้น เนื่องจากสามารถหาซื้อน้ำมันได้สะดวกเพราะมีร้านขายในหมู่บ้าน การมาคอรน หรือการซ่อมคอรน เป็นบทบาททั้งของผู้หญิงและผู้ชาย เพราะการซ่อมอุปกรณ์ประมั้นด้วยตนเองจะช่วยให้ครอบครัวประหยัดรายจ่าย และผู้หญิงจะใช้เวลาว่างหลังกลับจากตลาด ในขณะที่การตัดสินใจซื้อเรือ/ เครื่องยนต์ หรือการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับเรือ ก็ยังคงเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้ชาย ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“...บางทีกะก็เป็นคนซื้อ บางทีแบก็จะซื้อหลังจากกลับจากไปกินน้ำชาที่ร้าน เพราะเป็นทางผ่าน จากร้านน้ำชาที่บ้านก็มีร้านขายของ แบก็ซื้อที่ร้านนั้นเลย...”

(กะมารี๊ะ, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2556)

“...กะจะเป็นคนซื้อ เพราะเวลากลับจากเอาปลาไปขายที่ตลาดก่อนกลับบ้านก็จะแวะซื้อน้ำมันก่อนเข้าบ้านเป็นประจำ...”

(กะไลลา, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2556)

“...แบกับเมียช่วยกันซ่อมเวลาคอรนขาด หรือที่คักปุ้ก เพราะซ่อมไม่ยาก อุปกรณ์ก็หาง่าย ถ้าหากไม่ซ่อมจะทำให้ขาดมากกว่าเดิมและใช้ไม่ได้ก็ต้องเสียเงินซื้ออีก มันแพง...”

(แบจะอูมา, สัมภาษณ์ 28 ธันวาคม 2556)

2. ช่วงออกเรือ ในระหว่างการออกเรือนี้เป็นบทบาทหลักของผู้ชายในการใช้ ประสิทธิภาพสังเกตลักษณะของน้ำทะเล ทิศทางลม การพลิกตัวของปลา (การกระโดดของปลาเมื่อมี อันตราย หรือ การว่ายน้ำเล่นของฝูงปลา) ก็จะรู้ว่าบริเวณใดมีปลาชนิดไหนกำลังเล่นน้ำอยู่ และจะเป็นผู้ เลือกรื่องมือในการจับสัตว์น้ำชนิดนั้น ผู้หญิงเป็นเพียงผู้ช่วย เพราะในการวางอุปกรณ์จับสัตว์น้ำนั้น จะต้องอาศัยทักษะและพลังกำลังมาก ดังบทสนทนา ต่อไปนี้

“... ในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม จะเป็นช่วงมรสุม ชาวประมงจะไม่ค่อย ออกไปไกลๆ เพราะวาลมเหนือพัดแรงมาก ทำให้มีคลื่นสูง แบนเคยเจอ คลื่นสูง เกือบ 10 เมตร แต่ก่อนเราอยู่กลางทะเล และมีลมเย็นๆ มาปะทะตัว ไม่นานแหละ (หัวเราะ) เตรียมตัวกลับได้เลย เพราะว่า ฝนกำลัง ตกในทะเลแล้ว และไม่นานลมจะพาฝนมาตกที่เรา ...”

(แบ โชนะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“... การออกเรือต้องออกตั้งแต่หัวรุ่ง เพราะวาลมทางทิศใต้ จะพัดจากบกลง ทะเล คนสมัยก่อนใช้เรือใบ ก็อาศัยลมบกนี้แหละ แต่เดี๋ยวนี้ใช้เรือเครื่อง ออกตอนหัวรุ่งเพราะ ไปเก็บอวนที่วางไว้ตอนบ่าย เก็บปู ปลา เราจะมีเรืออยู่ว่าเราวาง อวนไว้ที่ไหน เมื่อเก็บเสร็จ เราก็จะมีเวลาหาสัตว์น้ำอย่างอื่น เช่น การวางกัก (เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่งใช้เชือกในล่อนสานเป็นตาข่าย) หากได้ปลา ตามที่ต้องการแล้วก็จะกลับเลย แต่หากไม่ได้ปลา ก็จะจับเรือต่อไปอีก บางทีไป ถึงปะนาระ เทพา แล้วจึงค่อยกลับ ส่วนใหญ่จะไม่เกินสี่สิบ(10.00 น.) ถ้าได้ปลาไม่มากก็ต้องกลับแล้ว เพราะถ้าไปไกลจะเปลืองน้ำมัน ไว้ค่อยต่อเช้า (พุงนี้/วันรุ่งขึ้น) ...”

(แบรอแม, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“...แบบขอหาปลากระบอก วิธีการสังเกตปลากระบอก ต้องยืนบนเรือและมอง
ออกไปประมาณ 300- 400 เมตร หากเห็นแสงวิบวับๆ แสดงว่า มีปลากระบอก
แบก็จะใช้ก็ควางปลากระบอกโดย การตีเป็นวงล้อม และ ใช้ไม้พายตีกระทบ
กับเรือเพื่อให้ปลาตกใจและวิ่งเข้าไปในวงล้อมของกัก ใช้เวลาล้อมปลา
ประมาณ 20 นาที แล้วจึงค่อยๆ สาวกัก อยู่คนละฝั่งกับเมีย คือตั้งกักคนละฝั่งจน
หมด แต่เดี๋ยวนี้จับได้น้อย ได้ประมาณ 4 -5 ตัว แต่ราคาดีนะ แพงแหละ...”

(แบเมาเซ็ง, สัมภาษณ์ 28 ธันวาคม 2556)

จากคำบอกเล่าข้างต้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึง ประสบการณ์ ทักษะความชำนาญ
เฉพาะของหัวหน้าครอบครัวที่มีความสามารถในการสังเกตฝูงปลา ทิศทางลม ลักษณะน้ำขุ่น น้ำใส
แต่ด้วยทรัพยากร ที่ลดน้อยลงทำให้การลงทุนออกทะเลในแต่ละครั้ง ต้องใช้น้ำมัน และระยะเวลา
บางครั้งก็ไม่คุ้มค่า ต้องประกอบอาชีพเสริมโดยการไปรับจ้างซ่อมอวนในตัวอำเภอเมือง
จังหวัดปัตตานี หรือเดินทางไปประกอบอาชีพที่ประเทศมาเลเซีย ส่วนใหญ่จะไปช่วงฤดูมรสุม
(กะสุจี, สัมภาษณ์ 28 ธันวาคม 2556)

3. หลังออกเรือ เมื่อกลับจากการจับสัตว์น้ำทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างช่วยกันปลดสัตว์น้ำ
จากเครื่องมือและผู้หญิงจะนำไปขายที่แพปลาในหมู่บ้าน หรือหากไปขายที่ตลาดในหมู่บ้านผู้ชายก็จะ
ช่วยขับรถซาเล้งไปส่ง สัตว์น้ำที่เหลือจากการขาย ผู้หญิงก็จะมืบทบาทหลักในการแปรรูปเป็นปลาเค็ม
ตากแห้ง กุ้งแห้ง และผู้ชายก็จะให้อำนาจแก่ผู้หญิงในการบริหารจัดการเงินที่ได้จากการขายปลา
แต่สำหรับการใช้เงินก่อนใหญ่ก็จะตัดสินใจร่วมกัน ดังการสนทนา ต่อไปนี้

“...หลังจากที่วางอวนเสร็จแล้ว ระหว่างกลับบ้านแบจะเป็นคนถือหางเรือ เรากี่
แกะปลา และปู ออกจากอวนไปพลงๆ ถ้าได้น้อยก็เสร็จเร็ว ถึงบ้านก็เอาไป
ขายได้เลย แต่ถ้าได้มากก็ต้องไปแกะต่อที่บ้านให้เสร็จก่อนแล้วค่อยเอาไปขาย
ถ้าทันตลาดก็เอาไปขายที่ตลาดเลย แต่ถ้าไม่ทันก็เอาไปส่งให้เจ้าแก่ใน
หมู่บ้าน....”

(กะรอยะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“...หลังจากได้ปู ปลา กุ้ง แล้ว ก็จะเอาไปขายเองที่ตลาด เพราะว่าขายเองจะ
ได้ราคาดีกว่าและได้ซื้ออาหารอื่นๆ กลับมาที่บ้านด้วย...”

(กะมารียะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“...หลังจากกลับมาจากทะเลแล้ว ก็จะเอาไปส่งที่บ้านเก่าแก่ เพราะจะได้ไม่ต้อง
เหนื่อยไปนั่งขายที่ตลาด จะได้มีเวลาทำปลาแห้งต่อที่บ้าน ...”

(กะสิตีตีเมาะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“...ก็จะเป็นคนถือเงิน เวลาที่ต้องซื้ออาหารต่างๆ เข้าบ้าน ...”

(กะรอยะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“...การจ่ายเงินเรื่องทั่วไปก็จะเป็นคนจ่าย เพราะว่าเราไปขายปลาที่ตลาดอยู่แล้ว
ก็จะซื้อกับข้าว หรือของใช้ต่างๆ เข้าบ้าน แต่ว่าถ้าต้องซื้ออะไรใหญ่ๆ เช่น ตู้เย็น
หรือ อวน ต่างๆ ก็จะคุยกันที่บ้านก่อนแล้วค่อยให้ผู้ชายออกไปซื้อ
หรือบางทีเราก็ไปซื้อเอง...”

(กะสุจี, สัมภาษณ์ 28 ธันวาคม 2556)

จากการแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ชายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประมง ช่วงก่อนออกเรือ ระหว่างการออกเรือ และหลังการออกเรือ ผู้หญิงและผู้ชายมีหน้าที่ความรับผิดชอบแตกต่างกัน ดังปรากฏกิจกรรมระหว่างออกเรือ ผู้ชายจะเป็นผู้รับผิดชอบและตัดสินใจหลัก ในการเลือกเครื่องมือประมงที่เหมาะสมกับการจับสัตว์น้ำ โดยผู้หญิงเป็นเพียงผู้ช่วยเท่านั้น ดังปรากฏลักษณะการใช้เครื่องมือประมงในตาราง 6

ตาราง 6 ประเภทของเครื่องมือประมงและผู้ตัดสินใจใช้

ประเภทเครื่องมือประมง	การใช้เครื่องมือประมง	
	ผู้หญิง	ผู้ชาย
อวนปู	ไม่ใช้	ใช้
อวนกุ้งสามชั้น	ไม่ใช้	ใช้
เบ็ดปลาทราย	ไม่ใช้	ใช้
อวนปลาทราย	ไม่ใช้	ใช้
ไซหมึก(ลอบหมึก)	ไม่ใช้	ใช้
อวนหมึก	ไม่ใช้	ใช้
อวนรุนเล็ก (กุ้ง)	ไม่ใช้	ใช้
อวนปลาทุ	ไม่ใช้	ใช้
โพงพางกุ้งกะปิ	ไม่ใช้	ใช้

จากตาราง 6 จะเห็นได้ว่าการเลือกประเภท และผู้ใช้เครื่องมือประมงชนิดต่างๆ ผู้ชายจะมีบทบาทเป็นผู้ใช้งานหลัก และตัดสินใจเลือกใช้ เนื่องจากผู้ชายมีความรู้เรื่องแหล่งที่อยู่อาศัย และชนิดของสัตว์น้ำ ดังตัวอย่างบทสนทนา ต่อไปนี้

“... แบนจะเป็นคนคอยสังเกตปลา ว่าตรงไหนมีปลาทุ มีปลากระบอก หรือตรงไหน มีปู แล้วก็จะบอกให้กะช่วยหยิบอุปกรณ์ให้และก็จะช่วยกันสองคน...”

(กะไลลา, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2556)

“...ก๊าะเป็นเพียงคนช่วยเท่านั้น เพราะแบแก็รู้ว่าที่ตรงไหนมีปลาอะไรบ้าง...”

(ก๊าะรอยะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“... แบจะเป็นคนคอยสังเกตปลา ว่าตรงไหนมีปลา มีปลากระบอก หรือตรงไหน มีปู แล้วก็จะบอกให้ก๊าะช่วยหยิบอุปกรณ์ให้และก็จะช่วยกันสองคน...”

(ก๊าะไลลา, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2556)

“...เดี๋ยวนี้นะ เรือลำใหญ่ เรามีเครื่องมือที่ช่วยหาปลาได้เร็วและรู้ตำแหน่ง เขาเรียกว่า เครื่องจีพีเอส GPS ผู้ชายที่ไปเป็นลูกเรือประมงรับจ้าง หรือเรือ ของชาวบ้าน ในหมู่บ้าน 3 ลำ เขาจะใช้เครื่องมือนี้เป็น ส่วนแบ ไม่มีเงิน ซื้อเครื่องมือราคาแพงแบบนั้นได้ ก็ต้องใช้วนแบบนี้แหละและก็อาศัย ประสบการณ์ที่สะสมมา จะรู้ว่าบริเวณไหน ฤดูอะไร มีปลาอะไรอยู่...”

(แบโชะ, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

จากการแบ่งงานกันทำของผู้หญิงและผู้ชายที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมประมงก่อนออกเรือ ระหว่างออกเรือ และภายหลังการออกเรือ ในครอบครัวกลุ่มเป้าหมายยังมีกิจกรรมอื่นๆ ตามฤดูกาลที่เกี่ยวข้องกับกิจวัตรประจำวัน และการแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ตามฤดูกาล ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมช่วงฤดูแล้ง (เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนกันยายน) ฤดูมรสุม (เดือนตุลาคม - เดือนมกราคม) มีการแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ตั้งแต่เวลาเช้าถึงเที่ยง และเวลาบ่ายถึงเย็น ดังปรากฏในตาราง 7

ตาราง 7 การแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ชายตามฤดูกาล

ฤดูแล้ง (เดือนกุมภาพันธ์ – กันยายน)		ฤดูมรสุม (เดือนตุลาคม – มกราคม)	
เข้าถึงเพียง		เข้าถึงเพียง	
ผู้หญิง	ผู้ชาย	ผู้หญิง	ผู้ชาย
-ทำงานบ้าน	-ออกทะเลเก็บอวน	-ซักผ้า	-ออกทะเลเก็บอวน
-เตรียมอาหาร	เวลา 03.00 -04.00 น.	กวาดบ้าน ถูบ้าน	(หากคลื่นลมไม่แรง)
-เตรียมให้ลูกไป		-เตรียมอาหาร	-ว่างงานเพราะคลื่นลมแรง
โรงเรียน		-เตรียมให้ลูกไป	
-ทำปลาเค็ม		โรงเรียน	
		-มาคอวน ซ่อมอวน	
		-รับจ้างมาคอวนใน	
		ตัวเมือง	
บ่ายถึงค่ำ		บ่ายถึงค่ำ	
ผู้หญิง	ผู้ชาย	ผู้หญิง	ผู้ชาย
-ทำงานบ้าน	-พักผ่อนนั่งร้านน้ำชา	-ทำงานบ้าน	-ว่างงาน
-ดูแลบุตร	-นอนเก็บแรง	-ดูแลบุตร	-ดูแลเครื่องมือประมง
-ปะอวน	-ออกทะเล เวลา	-ทำปลาเค็ม	-แกะปู ปลา จากอวน
	13.00 - 14.00 น.	-แกะปู ปลา ออกจาก	นำปลาไปขาย
		อวน	-ออกทะเล (แต่หากมีคลื่น
		-นำปลาไปขาย	ลมแรงจะงด)
			-พักผ่อนนั่งร้านน้ำชา

จากตาราง 7 จะเห็นได้ว่า การแบ่งงานกันทำของผู้หญิงและผู้ชายในช่วงฤดูแล้ง และฤดูมรสุม มีความแตกต่างกัน ช่วงฤดูแล้ง ผู้หญิงจะทำหน้าที่ภายในครัวเรือนอย่างเคร่งครัด พร้อมกับการออกทะเลร่วมกับสามี นำสัตว์น้ำไปขายในตลาด และใช้เวลาช่วงบ่ายในการแปรรูปสัตว์น้ำ ในขณะที่ผู้ชายจะใช้เวลาช่วงบ่ายสำหรับการพักผ่อนเพื่อออกแรงไว้สำหรับการออกทะเลในวันรุ่งขึ้น

ในขณะที่ช่วงฤดูมรสุม ผู้หญิงปฏิบัติหน้าที่ภายในครอบครัวเช่นเดิม แต่ทำงานเพิ่มขึ้นเพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัวโดยการออกไปประกอบอาชีพรับจ้างมาคอรอน ซ่อมอวนในตัวอำเภอเมืองปัตตานี หรือ เดินทางไปประเทศมาเลเซียเพื่อเป็นแรงงานรับจ้างในร้านอาหาร

"...เวลาออกทะเลไม่ได้ ก็จะไปรับจ้างปะอวนที่ในเมืองปัตตานี ส่วนลูกชายก็ไปทำงานที่มาเลเซีย..."

(กะไลลา, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2556)

" ช่วงเดือนที่ออกทะเลไม่ได้ ลำบากมาก ถ้าไม่ไปรับจ้าง ก็อยู่บ้านเฉยๆ เงินที่เก็บสะสมไว้ ก็เอามาจ่ายในช่วงนี้แหละ นี่แหละชาวประมงไม่รวยซักทีเฮ้อ (กะถอนหายใจ)..."

(กะรอยะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

3.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประมงของผู้หญิงและผู้ชาย

จากการศึกษา สามารถสรุปผลการศึกษากลุ่มเป้าหมาย ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายมุสลิมด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรประมงที่ส่งผลต่อการทำนุบำรุง การปรับปรุง และการรักษาทรัพยากรประมง โดยมีกระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย บุคคล หรือ กลุ่มคน มีส่วนร่วมกับกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ที่ส่งผลให้เกิดการจัดการทรัพยากรประมง ประกอบด้วย

- 1) การมีส่วนร่วมวางแผน หมายถึง การร่วมคิดและร่วมตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติ หมายถึง การเสียสละ แรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ข้อมูล ข่าวสารเพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมมีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง การให้ความสนใจต่อผลการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ซึ่งผลการดำเนินงานของชุมชนสามารถส่งผลบวกและผลลบต่อบุคคล ชุมชน
- 4) ร่วมประเมินผล หมายถึง การติดตามผลการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงในการดำเนินการครั้งต่อไป ดังตาราง 8

ตาราง 8 การมีส่วนร่วมของผู้หญิงและผู้ชายในการจัดการทรัพยากรประมง

ลักษณะการมีส่วนร่วม	การจัดการทรัพยากรประมง					
	การทำนุบำรุง		การปรับปรุง		การรักษา	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี
2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ	มี	มี	มี	มี	มี	มี
3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	มี	มี	มี	มี	มี	มี
4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

จากตาราง 8 สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า บทบาทของผู้หญิงและผู้ชายมุสลิมด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรประมงที่ส่งผลต่อการทำนุบำรุง คือ การดูแลเอาใจใส่ทรัพยากรประมง การปรับปรุง หมายถึง การแก้ไขเกี่ยวกับทรัพยากรประมงให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น และการรักษาทรัพยากรประมง คือ การให้คงอยู่ไม่ให้อุญหาย มีความแตกต่างกันในแต่ละกระบวนการดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน คือ การร่วมคิดและร่วมตัดสินใจอย่างมีเหตุผลพบว่า ผู้หญิงไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน เนื่องจากภาระหน้าที่ที่มีมากของผู้หญิงทั้งการดูแลความเรียบร้อยในบ้าน การออกทะเลร่วมกับหัวหน้าครอบครัว นำสัตว์น้ำไปขายในตลาด และแปรรูปสัตว์น้ำ ทำให้ผู้หญิงไม่มีเวลาในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เกี่ยวกับการดูแลเอาใจใส่ทรัพยากรประมง ในขณะที่ผู้ชายบางคนมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ คือ ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจาก บุคคลดังกล่าว คือผู้ที่มีความรับผิดชอบโดยตรง แต่สำหรับชาวประมงทั่วไปในหมู่บ้าน ก็ปรากฏว่าไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการนี้เช่นกัน ดังปรากฏในบทสนทนา

"... ในครอบครัวประมง หรือในชุมชน ไม่มีนะ ที่จะมาช่วยกันนั่งคิด หรือนั่งปรึกษาหารือว่าจะวางแผนดูแลทรัพยากรประมงอย่างไร เพราะแต่ละคนต่างก็ต้องดิ้นรน ทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว..."

(กะสีดีดีมาะ, ผู้ให้สัมภาษณ์วันที่ 15 ธันวาคม 2556)

2) การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ ผู้ชายและผู้หญิงมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมงในชุมชนเหมือนกัน แต่โดยส่วนใหญ่ผู้ชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเนื่องจากกิจกรรมประมง ที่ผ่านมามีการใช้แรงงานของผู้ชายในหมู่บ้าน เช่น กิจกรรมปล่อยกุ้งแชบ๊วย กิจกรรมปลูกป่าชายเลน และกิจกรรมวางซั้ง ซึ่งถือเป็นกิจกรรมด้านการรักษาทรัพยากรประมงให้คงอยู่ไม่ให้เกิดสูญหาย ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติผู้ชายจึงเป็นผู้มีส่วนร่วมมากกว่าผู้หญิง ในขณะที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารไปยังเพื่อนบ้าน หรือ การร่วมให้เงินช่วยเหลือ หรือการใช้แรงงานที่ไม่ต้องออกแรงมากนัก เช่น ทำอาหารเลี้ยงผู้มาร่วมกิจกรรม ปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

"...โดยส่วนใหญ่ผู้ชายนะ ที่จะลงมือทำจริงๆ เช่น การปลูกป่าชาย ผู้ชายก็จะช่วยกันยกต้นไม้ที่ทางอำเภอมาให้ ไปช่วยกันปลูกในป่าชายเลน ห่างจากหมู่บ้านไปหน่อยนึง..."

(แบรอมแม, ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 15 ธันวาคม 2556)

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ทั้งผู้หญิงและผู้ชายให้ความเห็นเหมือนกันว่า ตัวเองมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยจะเห็นชัดเจนที่สุดคือการออกทะเลและได้รับจำนวนสัตว์น้ำที่เพิ่มมากขึ้นหลังจากจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่ผ่านมา เช่น กิจกรรมการปล่อยกุ้งแชบ๊วย 1 ล้านตัว ซึ่งเป็นโครงการของประมงอำเภอที่ต้องการให้หมู่บ้านมีจำนวนสัตว์น้ำที่เพิ่มมากขึ้น จึงมีการส่งเสริมการปล่อยกุ้ง นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการ “วางซั้ง” เมื่อ พ.ศ. 2551 (คือการสร้างแหล่งที่อยู่ หรือแหล่งบิบาลของสัตว์น้ำ) ของหมู่บ้านเป็นการร่วมแรงร่วมใจระหว่างหมู่บ้านปากบางตาวา หมู่ 1 และ บ้านบางตาวา หมู่ 2 จากการสัมภาษณ์พบว่า การวางซั้งในครั้งนี้ มีที่มาจากการพูดคุย ปรึกษาหารือภายในหมู่บ้าน หมู่ที่ 2 ก่อนและมาขอความร่วมมือจากชาวบ้านในบ้านปากบางตาวา หมู่ 1 โดยค้นหาสาเหตุร่วมกันจากการลดจำนวนลงของสัตว์น้ำ และต่างช่วยกันคิดหาวิธีการซึ่งเป็นการอนุรักษ์ในอุดมคติกลับมาใช้อีกครั้ง

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายไม่มีในการประเมินผลต่อกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรประมง เนื่องจากกิจกรรมที่จัดในชุมชน เมื่อเสร็จสิ้นแล้วก็ไม่มีการกลับมาทบทวน หรือ ติดตามผลการดำเนินงานนั้นๆ แต่ประการใด

กิจกรรมที่เกิดขึ้นของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการทำนุบำรุง การปรับปรุง และการรักษา ทรัพยากรประมง เช่น การปลูกป่าชายเลน การปล่อยกุ้งแชบ๊วย การวางซั้ง พบว่า ส่วนใหญ่ กลุ่มเป้าหมายประสงค์ที่จะมีส่วนร่วมทุกครั้งที่มีกิจกรรมของหมู่บ้าน แต่ไม่สามารถเข้าร่วมได้ เนื่องมาจากการติดภารกิจ ที่จำเป็น หรือต้องเดินทางไปทำธุระต่างพื้นที่ เช่น ต้องเดินทางไปประกอบ อาชีพรับจ้างซ่อมอวน ในตัวอำเภอเมืองปัตตานี หรือเดินทางไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ในช่วงฤดู มรสุม ซึ่งภาระกิจเหล่านี้มีความจำเป็นกับชีวิต หรือปากท้องของครอบครัว เพราะเป็นรายได้หรือที่มา ของเงิน หรือต้องทำงานบ้าน จึงไม่สามารถเข้าร่วมได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาวานั้น ชาวบ้าน ไม่ได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เนื่องจากปัญหาต่างๆ ดังปรากฏในบทสนทนา

“...การจัดกิจกรรมในชุมชนแต่ละครั้ง แเบจะใช้ร้านน้ำชา และที่ มัสยิดหลังจากเสร็จละหมาดวันศุกร์ ในการถามความสนใจ และ ขอแรงงาน เช่น ที่ผ่านมาจากอำเภอติดต่อมาว่าจะมาปลูกต้นไม้ใน ทุ่งบ้าน ก็ขอแรงให้ทุกๆคนมาช่วยกัน...”

(แบ โชะ, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

“...ก็จะต้องใช้เวลาในการเอาปลาไปขายที่ตลาด ดังนั้นเวลามีกิจกรรมในชุมชนก็ ไม่ได้เข้าร่วม...”

(กะมารียะ, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

“...ก็ไม่ได้ค่อยได้เข้าร่วม เพราะว่าไม่ว่าง บางครั้งต้องรีบทำงานบ้าน กว่าจะทำ เสร็จก็ต้องทำปลาตากแห้งอีก...”

(กะลีตีตีเมาะ, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

“...ก็อะไม่ค่อยมีเวลาเหมือนกัน เหมือนกับผู้หญิงคนอื่นๆ เพราะต้องนำปลาไปขาย
ในตลาด และก็ต้องรีบกลับมาทำปลาตากแห้งอีก...”

(กะสุจี, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

ตอนที่ 4 ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรประมง

4.1 ปัจจัยภายใน ของผู้หญิงและผู้ชายที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรประมงในชุมชน
จากการการศึกษา ปัจจัยภายใน หมายถึง ผู้นำและการรับรู้ข่าวสาร เป็นเงื่อนไขที่ส่งผล
ต่อการดำเนินการอย่างมีขั้นตอนในการ อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรประมงให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ
มีความยั่งยืนในอนาคต ซึ่งประกอบด้วย

ด้านผู้นำ

ผู้หญิงและผู้ชายให้ความสำคัญกับปัจจัยภายใน ด้านผู้นำ มากที่สุด ซึ่งประกอบด้วย
ประมงอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งส่งผลต่อการ การอนุรักษ์ และ
ฟื้นฟูทรัพยากรประมงในชุมชน บุคคลเหล่านี้ชาวบ้านให้ความสำคัญในการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของ
คนในชุมชน หรือเป็นแกนนำของชาวบ้านและเยาวชน ที่จะชักชวนให้ชาวบ้าน ได้ตระหนักถึงปัญหา
ของการจัดการทรัพยากรประมง และสามารถชักจูงให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ
ทรัพยากรประมงของชุมชนได้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่า ผู้นำที่เข้มแข็ง และมีความจริงใจ จะช่วยเป็น
กระบอกเสียงให้กับคนในชุมชน เป็นแกนนำที่สามารถชักชวนให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการ
ดูแลทรัพยากรประมง ซึ่งกิจกรรมที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรประมง ได้แก่
การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรประมง โดยการดูแลทรัพยากรให้คงอยู่ไม่ให้สูญหาย เช่น การชักชวน
ชาวบ้านในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปล่อยกุ้งแชบ๊วยจำนวนหนึ่งล้านตัว ปล่อยลงสู่ทะเล
การเชิญชวนให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม โดยรณรงค์ให้ชาวบ้านและ
บุคคลภายนอก อันได้แก่ นักเรียน นิสิตนักศึกษา ทหาร และชาวบ้าน ร่วมมือปลูกต้นไม้โกงกาง ต้นแสม
หรือเลี้ยงหอยแมลงภู่ในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามมีปัญหาตามมา นั่นคือ สมาชิกในชุมชนไม่มั่นใจใน
ความเป็นกลางของผู้นำ เพราะการกระจายข่าวสารไม่ทั่วถึง บางครั้งทำให้บางครอบครัวไม่ได้เข้าร่วม
ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะก่อให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกใน
ชุมชน ดังปรากฏในบทสนทนา

"... ประมงอำเภอลงมาในหมู่บ้าน และนำกุ้งมาปล่อยในทะเล นำคืน โกงกาง
ต้นเสม ปลุกที่ป่าชายเลน ปีหนึ่งทำหลายครั้ง เช่น ในวันแม่ วันพ่อแห่งชาติ ..."

(กะมารียะ , ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 14 ธันวาคม 2556)

"...ถ้ามีหน่วยงานที่จะเข้ามาในชุมชน ก็จะติดต่อมาทางสมาชิก อบต. หรือ
ผู้ใหญ่บ้านก่อนเสมอ จากนั้นผู้ใหญ่บ้านจึงจะมาขอแรงจากชาวบ้าน..."

(แบยู โชะ, ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 15 ธันวาคม 2556)

"...มีประมงอำเภอเข้ามาในหมู่บ้านและให้ความรู้กับชาวบ้าน ว่า การจับปลาที่ใช้
เครื่องมือประมงตาถี่ ทำให้ปลาตัวเล็กติดมาด้วย จึงแนะนำให้ใช้อวนที่มีขนาด
พอเหมาะปลาตัวเล็กสามารถหลุดออกได้..."

(กะมื่อละ, ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 23 พฤศจิกายน 2556)

ด้านการรับรู้ข่าวสาร

การรับรู้ข่าวสาร ผู้ใหญ่บ้าน และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ให้ความสำคัญกับการรับทราบข้อมูล เพราะเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรประมง อีกทั้งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น ผู้นำมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวกับจัดการทรัพยากรประมง ทำให้มีการนำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์สร้างกิจกรรมในชุมชน สำหรับสมาชิกในชุมชนผู้ชาย ให้ความเห็นเกี่ยวกับการรับทราบข่าวสาร ว่า สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมงได้ ในขณะที่ผู้หญิงให้ความสำคัญกับปัจจัยภายในด้านผู้นำเพียงอย่างเดียว ไม่กล่าวถึงปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร ที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรประมงในชุมชน สำหรับช่องทางการรับรู้ข่าวสารของคนในชุมชน พบว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับการบอกต่อโดยคนในชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือ การประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้าน เหตุผลที่ประชาชนในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการบอกต่อข่าวสารโดยคนในชุมชน เนื่องจากลักษณะของการสร้างบ้านเรือนแบบกระจุกตัว ทำให้การสื่อสาร

ส่งถึงกันได้ง่าย การมีร้านน้ำชา ในหมู่บ้านจึงเป็นศูนย์รวมในการกระจายข่าวสารของผู้ชาย ในขณะที่สถานที่กระจายข่าวสารของผู้หญิง คือ พื้นที่ในตลาด นอกจากนี้ยังมีช่องทางการรับทราบข่าวสาร เช่น ประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้าน วิทยู โทรทัศน์ ดังปรากฏในบทสนทนา ต่อไปนี้

“... ผู้ชายจะพูดคุยกันในร้านน้ำชา หรือหลังจากละหมาดวันศุกร์ ที่จะบอกส่งต่อกัน
ไม่ว่างานบุญ งานแต่ง ส่วนผู้หญิงที่ตลาด โนนแหละ...”

(แบมามะ, สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2556)

“...คนในหมู่บ้านรู้ข่าวกันเร็ว เพราะที่บ้านอยู่ติดกันมาก บอกต่อกันไป
เดียวก็รู้กันหมด ทั้งหมู่บ้าน...”

(แบอายุบ, สัมภาษณ์ 23 พฤศจิกายน 2556)

“... การกระจายข่าวสารส่วนใหญ่ผู้หญิง จะเจอกันที่ตลาด เพราะแต่ละคนต่างก็นำ กุ้ง
ปู ปลา ไปขาย เวลาเมื่อไรก็บอกกันที่ตลาดนั้นแหละ เพราะนั่งขายใกล้ๆกัน หรือ
บางที่จีรอฟังสวนทางกัน ก็ตะโกนบอกข่าวกันได้...”

(กะมือละ, สัมภาษณ์ 23 พฤศจิกายน 2556)

“...บ้านอยู่ติดกัน ทำให้บอกข่าวกันง่าย เวลากระเด็นไปซื้อของ ก็แวะพูดคุย บอกต่อ
กันทำให้ได้รู้ข่าวเร็วขึ้น...”

(กัไลลา, สัมภาษณ์ 14 พฤศจิกายน 2557)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยภายใน ของผู้หญิงและผู้ชายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรประมง ในหมู่บ้านปากบางตาเว แตกต่างกัน โดยผู้ชายจะให้ความสำคัญกับผู้นำ และการรับรู้ข่าวสาร ว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรประมง ในขณะที่ผู้หญิง ให้ความสำคัญเฉพาะด้านผู้นำเท่านั้น

4.2 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรประมง

จากการศึกษา ปัจจัยภายนอก คือ หน่วยงานรัฐ และ องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ส่งผลการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรประมงในชุมชนบ้านปากบางตาเว อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย หน่วยงานรัฐ คือ ประมงอำเภอ องค์กรบริหารส่วนตำบลบางตาเว สำนักพัฒนาชุมชน อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน คือ โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

หน่วยงานรัฐ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ทั้งผู้หญิงและผู้ชายในหมู่บ้านปากบางตาเว ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอก ที่เป็นหน่วยงานรัฐมากกว่าองค์กรพัฒนาเอกชน อาจเนื่องจากหน่วยงานที่เข้ามาในชุมชนและมีบทบาทส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรประมง ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานของรัฐ มีการดูแลทรัพยากรประมงในชุมชน ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรประมงในชุมชน ดังนี้

ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงหอยแมลงภู่ พ.ศ. 2538 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Funds : SIF) สนับสนุนให้มีการเลี้ยงหอยแมลงภู่แบบรวมกลุ่มๆละ 10 คน ถ้าไรจากการเลี้ยง จะจัดสรรให้กับชุมชนร้อยละ 10 และแบ่งให้กับสมาชิกภายในกลุ่มร้อยละ 80 ในระยะแรกการเลี้ยงหอยแมลงภู่ได้ผลดี ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้น แต่ต่อมา พ.ศ. 2541 ชาวบ้านต่างทยอยแยกตัวออกจากกลุ่มไปเลี้ยงด้วยตัวเอง จนปัจจุบันไม่มีการเลี้ยงแบบรวมกลุ่ม ชาวบ้านใช้วิธีการจับหอยแมลงภู่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งไม่ไกลจากชายฝั่งมากนัก

โครงการเลี้ยงปลาอุกในบ่อกึ่งร้าง โดยสำนักพัฒนาชุมชน อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงปลาอุกในบ่อกึ่งร้าง เพื่อเป็นอาชีพเสริมในช่วงฤดูมรสุมที่ไม่สามารถออกทะเลได้ ชาวบ้านว่างงาน โครงการเลี้ยงปลาอุกได้ผลดีในช่วงแรก ต่อมาประสบปัญหาในการเลี้ยง

เนื่องจากอาหารที่ใช้ในการเลี้ยงมีราคาสูง น้ำเสียไหลลงสู่ทะเลเมื่อมีการปล่อยน้ำทิ้งจากการจับปลาตกขายในแต่ละครั้ง จึงมีชาวบ้านดำเนินการเพียงไม่กี่ครอบครัวเท่านั้น

โครงการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำขนาดเล็ก และปลุกป่าชายเลน โดยประมงอำเภอ ให้การสนับสนุนในการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำขนาดเล็ก เช่น ปูทะเล กุ้งแชบ๊วย เพื่อเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำทะเล

ชาวบ้านในหมู่บ้านปากบางตาва ให้ความเห็นว่าหน่วยงานรัฐดังกล่าว มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรมากที่สุด เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรง มีความใกล้ชิดกับคนในชุมชน และอยู่ในพื้นที่ไม่ห่างไกลจากชุมชน จึงมีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาทรัพยากรประมง ดังการสนทนา ต่อไปนี้

“...ในหมู่บ้านก็มีมาเรื่อยๆ เช่น ประมงของอำเภอ วันก่อนก็มาปลูกต้น โกงกาง ที่เห็นสีเขียวอยู่ไกลๆ (กะชี้ให้ดู) ก็เป็น โครงการของเขาเหมือนกัน หลังจากปลูกก็ต้องล้อมพื้นที่ไว้ และก็ปักป้ายเพื่อบอกว่าเป็นของหน่วยงาน ใดที่ปลูก และก็ถ่ายรูป...”

(กะรอยะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

“...เมื่อไม่นานหน่วยงานรัฐเขาเอากุ้งแชบ๊วยมาให้ และก็ปล่อยลงในทะเล ...”

(แบยา, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2557)

“...นานๆที จะมีกิจกรรมในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นวันสำคัญ เช่น วันพ่อ (5 ธันวาคม) วันแม่ (12 สิงหาคม) มากกว่า เขาเอาลูกกุ้ง ลูกปลา มาปล่อย...”

(แบรหิม, สัมภาษณ์ 23 พฤศจิกายน 2556)

"...ประมาณสิบกว่าปีที่ผ่านมามีการรวมกลุ่มกันประมาณ 10 คน เพื่อเลี้ยง
หอยแมลงภู่น้ำบริเวณทะเลหน้าบ้าน โดยมีการให้เงินมาส่งเสริมการเลี้ยง ซึ่งเงิน
ที่ได้มาก็นำไปซื้อไม้ไผ่สำหรับปักเป็นเสาให้หอยแมลงภู่น้ำเกาะ ทำให้ได้สักพัก
ต่างคนต่างก็ทยอยออกจากกลุ่ม ไปลงทุนทำเองภายในครอบครัว..."

(เบญจโษะ, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2556)

หน่วยงานเอกชน

หน่วยงานเอกชนที่เข้ามาสนับสนุนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมงในชุมชน คือ
โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พ.ศ.2542 เครือข่ายอนุรักษ์
อ่าวปัตตานี สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี โดยมีโครงการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ และ
ฟื้นฟูทรัพยากรในชุมชนบ้านปากบางตาวา ประกอบด้วย

โครงการปลูกป่าชายเลน และป่าสน เนื่องจากฐานทรัพยากรที่สำคัญของชาวประมง
ในหมู่บ้านปากบางตาวา คือ ทะเลหน้าบ้าน และป่าชายเลนมีความสำคัญยิ่งในการเป็นแหล่งอนุบาล
สัตว์น้ำ และทำประมงในช่วงฤดูมรสุม ประกอบกับต้นไม้ในป่าชายเลนชาวบ้านสามารถนำมาใช้
ประโยชน์ได้ในครัวเรือน และทำเป็นเครื่องมือประมง เพื่อประหยัดงบประมาณในการซื้ออุปกรณ์ที่มี
ราคาแพง แต่เนื่องจากป่าชายเลนถูกทำลาย จึงได้มีการส่งเสริมให้มีการปลูกป่าชายเลนในหมู่บ้านเรื่อยมา
โดยการสนับสนุนทั้งจากหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเอกชน

โครงการสร้างเขื่อนชีวภาพ (Bioblock) โดยใช้ท่อซีเมนต์ เพื่อลดการกัดเซาะชายฝั่ง
และเป็นที่อยู่อาศัยของหอยแมลงภู่น้ำและสัตว์น้ำอื่นๆ สามารถกั้นคลื่นลมพายุ และทำให้มีสัตว์น้ำ
หลากหลายชนิดในบริเวณที่มีการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำ แต่ก็ประสบปัญหาเนื่องจากไม้ไผ่เมื่ออยู่ในทะเลไม่
นานจะผุพัง เกิดการเน่าเปื่อย หรือเมื่อมีลมพายุก็จะล้ม โครงการสร้างเขื่อนชีวภาพโดยใช้ท่อซีเมนต์
จึงเกิดขึ้น ต่อมา มีการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปูดำ ตามธรรมชาติ แต่ปัจจุบันไม่มีการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำและ
ปูดำแบบรวมกลุ่ม เนื่องจากประสบปัญหาลมมรสุม ทำให้ชาวบ้านหันกลับไปจับปู
จับหอยแมลงภู่น้ำตามธรรมชาติเช่นเดิม ดังปรากฏบทสนทนา ต่อไปนี้

"...อดีตมีโครงการที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มผู้หญิงเหมือนกัน คือ รวมกลุ่มทำปลาเค็ม
ปลอดสารพิษ แต่ว่าทำได้ไม่นานก็ต้องยกเลิกไป เพราะต่างคนต่างทำงานของตัวเอง
ไม่มีเวลา..."

(กะไลลา, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2556)

"...เมื่อก่อนมีการเลี้ยงหอยแมลงภู่วัยไม่ไผ่ก่อน ต่อมา มีการส่งเสริมโดยโครงการวิจัย
พื้นที่ชุ่มน้ำ ได้ร่วมคิดกับชาวบ้านว่าจะใช้อุปกรณ์อะไรที่สามารถกันคลื่นลมพายุ
และสามารถเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำได้ ก็ปรากฏว่า เปลี่ยนเป็นเลี้ยงกับท่อซิเมนต์..."

(กะสิติตีเมาะ, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2556)

"...ปลูกป่าชายเลนมีทุกหน่วยงานเลย ที่เข้ามาในชุมชน มีทั้งปลูกแล้วสำเร็จ
กำลังเติบโต และไม่สำเร็จ เพราะโดนพายุรุมสุมบ้าง มีแพะไปกินบ้าง ช่วงหลังๆ
การปลูกจะมีการล้อมรั้ว เพื่อป้องกันแพะไปกิน..."

(แบยู โഴ๊ะ, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2556)

"...โครงการที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ ผู้หญิงไม่ค่อยได้เข้าร่วม จะเป็นผู้ชายมากกว่าที่ไปร่วม
ประชุม และก็ร่วมกันทำ เพราะผู้หญิงต้องไปขายปลาที่ตลาด กลับมาบ้านก็ต้อง
ดูแลบ้าน ปะอวน ซ่อมอวน ทำปลาเค็มตากแห้ง จึงไม่มีเวลาไปร่วมทำกิจกรรม
ที่ทางหน่วยงานเข้ามาจัด..."

(กัสุจี, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2556)